

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

POSTOJE LIDÍ, KTEŘÍ SE DOBROVOLNĚ
VZDALI RODIČOVSTVÍ

Lucie Hájková

Bakalářská práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DĚLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie HÁJKOVÁ**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Postoje lidí, kteří se dobrovolně vzdali rodičovství**

Základy pro vypracování:

- 1)co vede ženy k rozhodnutí nemít dítě
- 2)je takovéto rozhodnutí trvalé
- 3)jak se tyto ženy cítí v české společnosti
- 4)příběhy jednotlivých žen
- 5)jak se na ženy bez dětí dívá okolí
- 6)jak je na tyto ženy nahlíženo v zahraničí

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tisková/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HUBBARDOVÁ, Colleen. Jak eviřdnout domácnost, dítí, manžela, práci í sebe. Praha: Lidové noviny, 2004. 164 s. ISBN 80-7106-361-4

HAMPLOVÁ, Dana, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka , PIKÁLKOVÁ, Šimona. České ženy : vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2003. 108 s. ISBN 80-7330-040-0

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, PIKÁLKOVÁ, Šimona, HAMPLOVÁ, Dana. Sociologické texty : Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích. Praha : Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2001. 85 s. ISBN 80-7330-004-4

<http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/1048919479-kristova-leta-damy.html>

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Irena Moravcová, Ph.D.
Katedra věd o výchově

Datum odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008



prof. PhDr. Petr Václav, CSc.

děkan

L.S.



prof. PhDr. Karel Hájek, CSc.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

SOUHRN:

Práce je věnovaná bezdětnosti, která je v současné době stále více aktuálnějším problémem. Na bezdětnost je v práci pohlíženo nejen ze sociologického hlediska, ale také z hlediska demografického a genderového. Je zde zachycen vývoj bezdětnosti ve 20. a 21.století a zahrnuje nejenom Českou republiku, ale také okolní státy. Zabývá se důvody, které přivedly ženy k dobrovolné bezdětnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA:

bezdětnost, rodina, ženy, partnerství, kariéra, Česká republika

TITLE:

Positions of people who have voluntarily renounced to have a baby

ABSTRACT:

The work deals with a childfree, which is more and more actual problem today. In the work there is the childfree studied not only from the point of view sociological but also demographic and gender. The work follows progress of the childfree in the 20th and 21st centuries and includes not only the Czech Republic, but also surrounding countries. It focuses on the reasons, which brought women to the voluntary childfree.

KEYWORDS:

Childfree, family, women, relationship, path, Czech Republic

OBSAH

Úvod	5
<u>Teoretická část</u>	
Odkládání mateřství	6 - 10
Bezdětnost má vzrůstající tendenci	11 - 15
Je žena bez dítěte méněcenná?	15 - 16
Dokument: Kristova léta, dámy	16 - 17
Mít či nemít dítě?	17 - 18
Šetření family and fertility study (FFS)	18 - 20
Předpoklad budoucího vývoje	20 - 21
Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě	21 - 23
Němci diskutují o polovičním důchodu pro bezdětné	23
Bezdětnost v postkomunistických státech	24
Bezdětnost v ČR	24 - 25
Dlouhodobý vývoj konečné bezdětnosti v ČR a v sousedních zemích	25 - 27
Projekce konečné bezdětnosti u žen narozených v letech 1965 - 1978	27 - 29
Postoje české populace k bezdětnosti	29 - 32
Ke genderovým aspektům bezdětnosti	32 - 33
<u>Praktická část</u>	
Rozhovor č. 1	34 - 36
Rozhovor č. 2	37 - 40
Rozhovor č. 3	40 - 43
Rozhovor č. 4	43 - 45
Rozhovor č. 5	45 - 48
Rozhovor č. 6	48 - 50
Závěr	51 - 52
<u>Seznam použitých zdrojů</u>	
Primární prameny	53 - 54
Sekundární prameny	54 - 55

ÚVOD:

Téma „Postoje lidí, kteří se dobrovolně vzdali rodičovství“ jsem si vybrala proto, že se v mém okolí pohybuje stále více žen, které jsou bezdětné a i sama se dostávám do věku, kdy si musím zhodnotit, zda vůbec mít dítě. Toto rozhodnutí bývá neodvratné, proto je nutné celou věc zhodnotit ze všech možných stran. A myslím si, že vyslechnout si zkušenosti bezdětných žen je celkem užitečné.

Obsahem mé bakalářské práce je seznámit se s pojmem „dobrovolná bezdětnost“. I přestože je zatím toto téma málo prozkoumáno, stává se fenoménem dnešní doby. Mnoho žen v současné době zvažuje, zda se stanou matkami.

Zpracování práce je založeno převážně na kvalitativním výzkumu. Proto metodou, kterou jsem používala byl převážně rozhovor, protože na tuto problematiku je nutno nahlížet v kontextu a nikoli v bodech.

V teoretické části je uveden pohled na dobrovolnou bezdětnost nejenom sociologický, ale také demografický a genderový. Také je zde zachycen vývoj bezdětnosti od počátku 20. století do současnosti a připojena je i vize do budoucnosti. Nejsou zde ani opomenuty pocity bezdětných žen a reakce společnosti na bezdětné ženy.

V praktické části použiji metodu rozhovoru. Budu se zabývat důvody, které ženy přiměly zůstat bezdětné.

Záměrem této práce je zjištění, v jaké míře je v současné době v České republice a sousedních státech „dobrovolná bezdětnost“ a které důvody tuto „dobrovolnou bezdětnost“ zapříčiňují.

TEORETICKÁ ČÁST

Od nepaměti byly vždy ženy vychovávány tak, aby se v budoucnu mohly stát dobrými manželkami a hlavně matkami. Všechno tomu bylo přizpůsobeno. Ženy tento svůj osud přijaly a nikterak se mu nebránily. Pocit mateřství vyplňuje prázdné místo v srdci každé ženy, které nemůže být vyplněno ničím jiným. A i přesto se najdou ženy, které se mateřství dobrovolně vzdají. Nemůžeme ale tvrdit, že se jedná až o fenomén 20. a 21. století. Tyto ženy, tady byly vždy, pouze jich bylo poskrovnu, tudíž v tom davu ostatních žen „matek“ nebyly vidět.

A co vůbec vede ženy k takovému rozhodnutí? Odpověď na tuto otázku není snadná. Každá z těchto žen má pro své rozhodnutí své důvody. Patří sem ženy, které si o sobě myslí, že by byly špatnými matkami, ženy, které mají v rodě nějakou nemoc a nechtějí ji přenést i na své potomky. Dále ženy, které v honbě za kariérou, mateřství tak dlouho odkládaly až na ně bylo pozdě. Nebo ženy, které nenašly toho pravého partnera nebo ho našly pozdě. Patří sem ale také ženy, které mají z dětí strach. Ano, zní to absurdně, jak někdo může mít z těch roztomilých tvorečků strach, ale i takové ženy žijí mezi námi. Ale potom tady jsou také důvody globální. Jsou lidé, kteří nechtějí do takového světa přivést své potomky. Jedná se hlavně o lidi, kteří žijí ve válkou zmítané zemi. Do této kategorie lze zařadit také lidi, kteří jsou tak chudí, že si dítě jednoduše dovolit nemohou.

Jednotlivé státy se v otázce nahlížení na bezdětnou ženu liší. Jsou země, kde bezdětná žena není ničím výjimečným a naopak země, hlavně nábožensky založené, kde je na bezdětnou ženu pohlíženo jako na ženu, která spáchala hřích. V muslimských zemích je ženě projevována úcta až poté, co se stane matkou, tudíž zde bezdětnou ženu naleznete jenom stěží.

ODKLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ

Z obecnějších sociodemografických hledisek je potřeba uvést následující důvody pro současný trend odkládání mateřství: zvyšuje se vzdělanost a zaměstnanost žen, roste rozmanitost forem rodinného života a existuje kontrola porodnosti.

Ženy, které odkládají mateřství, mají většinou vyšší vzdělání, žijí a pracují ve městě, budují nejdříve svou profesní pozici, kariéru. Ženy zaměstnané v oblasti školství, výzkumu či vědy mají dost problematické rozhodování, kdy mít děti, zvláště když přestávky v kariéře jsou považovány za brzdu profesního rozvoje. Průzkumy¹ na velkých univerzitách v USA ukázaly, že 55 % vdaných žen do 40 let věku nemá děti.

Od širšího společenského kontextu odkládaných mateřství se nyní obrátíme blíže k psychologickým aspektům. V centru naší pozornosti bude proces rozhodování o rodičovství – zda a kdy mít děti. Tento proces podléhá různým psychologickým a sociálním tlakům.

Studie rodičovství² ukázaly, že mateřství je většinou považováno za samozřejmou součást životního plánu mladých žen. Současně se počet žen, které vědomě nechtějí mít děti, odhaduje na 5 %, v některých studiích dokonce až na 15 %. Negativní stereotyp bezdětné ženy dnes již není tak silný jako dřív, kdy žena, která neplánovala děti, byla považována za sobeckou, chladnou, případně nešťastnou či citově nestálou.

Mezi důvody, které vedou ženy k dobrovolné bezdětnosti, patří zpomalení kariéry ženy, finanční znevýhodnění, omezení osobní svobody - péče o dítě zvláště v útlém věku znamená vysoké nároky limitující životní styl ženy a dále dopad na manželský vztah - ten uvádí po narození dítěte asi 50 % párů, zejména negativní vliv vyčerpanosti a případné lability ženy na sexuální život. Rodičovství je nezvratné rozhodnutí, nelze je vzít zpět. Některé ženy a muži se obávají, že by nebyli dobrými rodiči. Některé páry nechtějí přivést děti na svět, kde hrozí nukleární konflikt a kde jsou další vážné globální problémy.³

Proč se některé ženy stávají matkami později? Jedno možné vysvětlení je, že žena chtěla být bezdětná a doslova na poslední chvíli změnila své rozhodnutí. Výzkumy ale naznačují, že rozhodnutí, zda mít, či nemít děti, je činěno mnohem dříve a že ženy se jej velmi pravděpodobně drží. U žen, které odkládají mateřství záměrně, je naopak dlouhodobě přítomen záměr stát se matkou, ale jeho realizace se odkládá. Jedním z důvodů bývá dosažení emocionální jistoty a připravenosti, druhým podstatným důvodem je profese a třetím potřeba finanční jistoty.⁴

¹ podle Margaret Matlinové, *The psychology of women*, (1993)

² *Older mothers: Conception, pregnancy and birth after 35* (1995)

³ studie na téma *Oběti rodičovství, které zpracoval Campbell se spolupracovníky* (1982) a Michaels (1988)

⁴ *Odkládání mateřství in: SOBOTKOVÁ, Irena: Psychologie rodiny. Praha, Portál, 2001, s.112-116*

Po mnohá desetiletí existoval pro ženu klasický model. Vdát se, porodit děti a vychovat je. Dnes však přibývá žen, které děti nechtějí a rozhodly se zůstat dobrovolně bezdětné.

Jiří Sovák alias vysloužilý učitel základní školy v seriálu My všichni školou povinní řekl své utrápené bezdětné manželce v podání Blanky Bohdanové, že děti ovlivňují život žen jako nic jiného, ať už jsou anebo nejsou. Tahle „svatá pravda“ platí i po dvaceti letech, i přestože se něco změnilo.

Model rodiny pro ženu se mění. Narůstá počet dobrovolně bezdětných párů. Zatímco v roce 1965 bylo bezdětných šest procent žen, a to mezi bezdětnými převládaly ženy, které děti mít nemohly. V roce 2002 zůstalo například ve vyspělém Německu dobrovolně bezdětných manželství dvacet pět procent a čtyřicet procent bezdětných vysokoškolaček.⁵

Zatímco dříve si ženy bez rozdílu vzdělání počínaly stejně a až na výjimky příčinlivě naplňovaly daný klasický model: svatba a jedno až dvě děti, dnes sílí skupina těch, které potomky jednoduše nechtějí. Je nutné si uvědomit, že bezdětnost je svobodnou volbou a nikoli prohřeškem. Přesto bezdětné ženy často musí čelit tlaku okolí. Mnohdy jsou tyto ženy odsuzovány více než matky, které se o své děti nestarají vůbec nebo velmi špatně. Lidé na ně pohlížejí jako na sobce, na kariéristky či na mužatky, kterým biologické hodiny nefungují tak, jak mají. Takovýchto žen je stále víc a proto bychom si měli začít zvykat, že rodin, které si tuto cestu vyberou, může stále přibývat.

Existuje několik důvodů, proč se žena rozhodne žít bez dítěte. Jedním z nich je snaha udržet si výhodnou pozici na trhu práce. Schopná pracující žena je postavena před důležité rozhodnutí. Opustit výhodné zaměstnání či věnovat se dál slibně rozjeté kariéře.

Důležitou roli hrají i ekonomické podmínky, v nichž se žena nachází. Žen kariéristek je minimum. Rozhodují se však velmi zodpovědně. Pokud by jim jejich časově náročná práce nedovolila dobře se starat o dítě, raději si je nepořídí.

Jiným důvodem je změna žebříčku hodnot u mladých lidí. Cestování, vzdělávání se i vlastní pohodlí se dostává do popředí zájmu. Partneři se dohodnou na manželství bez dětí, mají přátele, koníčky, život si užívají a bezdětnost jim nevadí.

⁵ Evropský kongres, Demographie und Wohlstand - Neuer Stellenwert für Familie in Wirtschaft und Gesellschaft (Demografie a blahobyť - nové postavení rodiny v ekonomice a společnosti), 12. a 13. června 2002 v Berlíně více in: <http://www.mpsv.cz>

Další skupina žen nenašla vhodného otce pro své dítě nebo ho potkala až ve věku, kdy už na dítě bylo pozdě. Coco Chanel kdysi řekla: „Mnohé ženy si pečlivěji vybírají svou noční košili než svého manžela.“

Bezdětnost má bezesporu i své výhody. Žena rozhoduje jen sama za sebe, vede poměrně bezstarostný život, není na nikom závislá a neriskuje zklamání z vlastních, nedobře vychovaných dětí. Existují však i nevýhody pro bezdětnou ženu. Neustále bojuje proti tlaku rodiny i okolí, stále je obtěžována únavnými dotazy na neexistující dítě. Velkou nevýhodou může být osamělost ve stáří. Bezdětné ženy na sebe berou riziko, že později po dítěti zatouží a budou litovat.

Psychologové se shodují v názoru, že v současné generaci se dobrovolně rozhodne pro bezdětnost až pětina žen.⁶

Nemít děti není ovšem výmyslem jedenadvacátého století. I dříve dávala řada žen, především umělkyně, přednost kariéře. Třeba filmové hvězdy třicátých a čtyřicátých let Lída Baarová, Adina Mandlová nebo Nataša Golová. V mládí si užívaly slávy a pozornosti hromady ctitelů, stáří prožívaly vesměs osaměle a v nemoci se o ně starali cizí lidé.

I v současné době se v uměleckých kruzích pohybuje řada bezdětných žen. Namátkou můžeme jmenovat módní návrhářku Blanku Matragi, zpěvačky Hanu Zagorovou, Heidi Janků či Petru Janů.

Psychologové a sociologové ovšem upozorňují, že věc má jeden háček. Žen, které skutečně racionálně upřednostní život bez dětí kvůli kariéře, je minimum. Někdy je to totiž spíš volba z nouze a náročné zaměstnání bývá jen zástupným důvodem. Ten pravý důvod vězí v tom, že žena v ten správný čas nenajde partnera, se kterým by chtěla mít děti. Stačí se kolem sebe porozhlédnout a zjistíme, že kolem nás žije mnoho žen kolem třiceti let, které jsou bezdětné.

V diskusích o bezdětnosti můžeme na jednotlivých internetových serverech⁷ najít mnoho žen, které se k dané problematice vyjadřují. Jedná se jak o ženy, kterých se toto téma bezprostředně dotýká, ale i žen, které již děti mají a chování bezdětných žen nechápou.

Ženy v současné uspěchané době musí řešit mnohá dilema, které by za normálních okolností neřešily, ale dnešní doba má na lidského jedince značné

⁶ <http://zena.centrum.cz/deti-a-rodina/2007/6/4/clanky/je-bezdetnost-normalni>

⁷ <http://www.doktorka.cz>, <http://www.ona.idnes.cz>

požadavky: Člověk musí stihnout všechno! Vzdělání, kariéru, ideální vztah, ideální bydlení, samozřejmě cestování, koníčky a hlavně být neustále „v obraze a in“, k tomu samozřejmě také patří mít na vše svůj vlastní zralý názor. Toto všechno není zadarmo, k tomu se člověk musí vlastní pílí dopracovat a hlavně na to člověk potřebuje dostatek finančních prostředků, proto se nechá pohltit pracovní činností a je rád, když večer přijde domů a může v klidu relaxovat. A při tomto životním tempu ještě v klidu porodit a dobře vychovávat děti, je mírně řečeno celkem idealistická představa. Mít dítě je velká odpovědnost. Nestačí říci, že dětem stačí ke štěstí láska: to je pouze klišé, které se velice často s oblibou používá. Mít dítě znamená mít také dostatek času se mu věnovat a hlavně v dnešní době není zanedbatelná ani stránka finanční.

Mnohé bezdětné ženy jako hlavní důvod uvádějí, že nemohou nalézt toho správného partnera. Řada žen si nedovede představit, že by se současným partnerem byla schopna vychovat dítě. Také se objevují názory, že mnoho žen po dítěti netouží a dokonce jim „lezou na nervy“. Často ale tento svůj názor po třicátém roce změní, ale v té době mnohým ženám chybí správný partner, se kterým by si založily rodinu a žily společný budoucí život.

V podobném duchu se ostatně vyjádřila třeba zpěvačka Helena Vondráčková, která před časem poznamenala, že našla ideálního partnera, až když byla na děti stará.

Najdou se ale také ženy, které děti mít nechtějí z jednoho prostého důvodu, nechtějí rodit. Porod považují za příliš velké utrpení.

Všechny ženy, které se rozhodnou pro život bez „naplnění ženského poslání“, na sebe berou riziko, že později budou litovat. Řada gynekologů se setkává s ženami, které neustále tvrdily, že jim děti nic neříkají, ale přesto u nich nastal moment pozdní lítosti.

Podle gynekologů mezi bezdětnými stále převládají ženy, které děti mít nemohou. Svůj názor opírají o tvrzení, že ženě příroda určila reprodukční funkci a málokterá dokáže z tohoto předurčení vybočit, aniž by toho později nelitovala.

BEZDĚTNOST MÁ VZRŮSTAJÍCÍ TENDENCI

Podle demografky Jitky Rychtaříkové⁸ z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze by se mohla stát bezdětnost v příštích generacích normou. Demografka odhaduje, že v současné generaci zůstane bezdětných asi 15 až 20 procent žen. V další generaci, která bude už vyrůstat v prostředí časté bezdětnosti, může podle ní tento podíl ještě stoupnout.

V sousedním Rakousku a Německu podle expertů stoupá počet těch, kteří děti mít vůbec nechtějí. Výraznější je tento trend zejména u mužů. Takovýchto lidí je kolem třiceti procent.

V kontextu současné nízké úrovně plodnosti je rozhodující především individuální motivace, individuální faktory. K těm se však přidávají také faktory sociální. Chantal Blayo z Université Montesquieu de Bordeaux⁹ uvedl: „Současná situace, kdy mizí touha po dítěti, je důsledkem sociálního tlaku.“ Ten způsobuje, že lidé touží po vyšším sociálním standardu a dítě je v jeho dosahování omezuje.

Z výsledků Mikrocensu¹⁰ vyplývá, že v NSR mezi ženami ve věku 35-39 let roste podíl těch, které nemají ani jedno dítě (29 %). Naproti tomu ve východním Německu činí podíl bezdětných v této věkové skupině pouhých 17 %.

Přání nemít žádné dítě vyjádřilo v západním Německu 16,6 % žen a 27,2 % mužů, ve východním Německu to bylo 5,8 % žen a 21,1 % mužů.

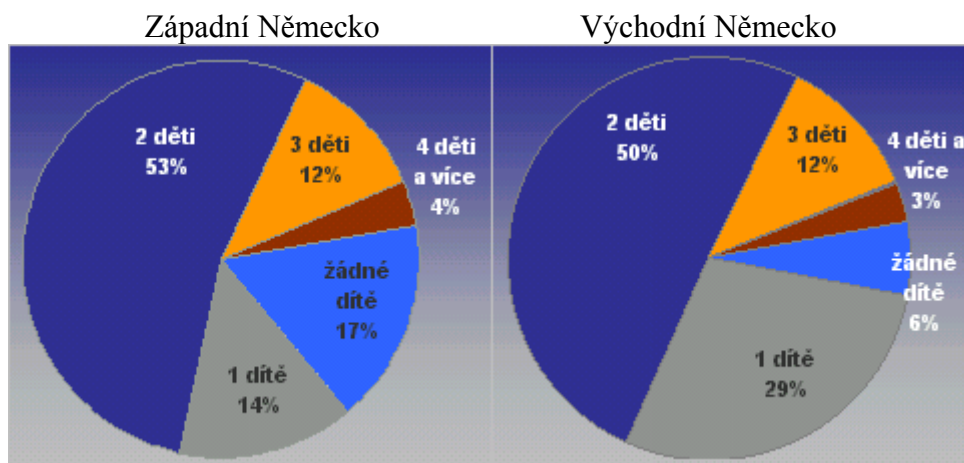
Mezi zásadními důvody souvisejícími s bezdětností uváděly ženy například neslučitelnost výchovy dítěte s jejich pracovními aktivitami. Značná část žen uvedla problém s nalezením vhodného partnera, což je výrazné především u vysokoškolaček.

⁸ RYCHTAŘÍKOVÁ, J.: *Diferenční plodnost v České republice podle rodinného stavu a vzdělání v kohortní perspektivě*. s.41-83 in: HAMPLOVÁ, D., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ, S.: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003

⁹ Evropský kongres, Demographie und Wohlstand - Neuer Stellenwert für Familie in Wirtschaft und Gesellschaft (Demografie a blahobyť - nové postavení rodiny v ekonomice a společnosti - 12. a 13. června 2002 v Berlíně více in: <http://www.mpsv.cz>

¹⁰ Charlotte Höhn z Institut für Bevölkerungsforschung ve Wiesbadenu - Situace a vývoj plodnosti v bývalém západním a východním Německu více in: <http://www.demografie.info>

Graf: Počet chtěných dětí, ženy - z roku 2005



Zdroj : *Population Policy Acceptance survey*¹¹

V ČR zatím tak kritická situace není. Rychtaříková¹² dále uvádí: „Programově bezdětný neplánuje být nikdo. Procento mužů a žen v reprodukčním věku, kteří neměli děti a odpověděli, že žádné neplánují je méně než jedno procento u osob mladších třiceti let. Podle našeho výběrového šetření lidé v České republice bez ohledu na pohlaví a vzdělání říkají: chceme mít děti a chceme dvě děti.“ Na druhou stranu se ale v zásadě rodí méně prvních dětí, takže můžeme do budoucnosti očekávat poměrně razantní vzestup bezdětnosti.

Lidé by si podle Rychtaříkové chtěli pořizovat děti, ale vzhledem k podmínkám je nemají. Mladé rodiny trápí nepříznivá bytová situace, mateřství znamená pro ženu často také přerušování kariéry či studia. Rychtaříková se proto domnívá, že opatření rodinné politiky mají smysl: „Dnešní případná prorodinná politika musí řešit problémy dnešní doby: skloubení rodičovství a pracovní kariéry, bytovou situaci a genderové vztahy.“¹³

Dřívější model se mění. Ženy narozené mezi léty 1930 až 1960 se skoro v 95 % vdaly a měly průměrně dvě děti. Bezdětných žen narozených v tomto období zůstávalo sotva 6-7 %. V generaci 1960 byla bezdětnost vysokoškolaček 7,6 %, tedy o něco nižší než u žen se základním vzděláním, kde bezdětných bylo 7,8 %.

¹¹ převzato z <http://www.demografie.info>

¹² prezentováno na mezinárodní konferenci „Rodina a rodičovství na prahu 21.století - Podoba a proměny rodiny, partnerství a rodičovství v současné společnosti jako výzva pro politickou praxi. 2005 více in: <http://www.mpsv.cz>

¹³ mezinárodní konferenci „Rodina a rodičovství na prahu 21.století - Podoba a proměny rodiny, partnerství a rodičovství v současné společnosti jako výzva pro politickou praxi. 2005 více in: <http://www.mpsv.cz>

„V současnosti se ženy začínají chovat jinak. I když stále deklarují, že se chtějí vdát a mít děti, v nichž spatřují smysl života, ve skutečnosti svůj záměr kolikrát nenaplní, a to kvůli ekonomickým podmínkám. V české společnosti došlo k rychlé změně. U nás je sice jedna z nejdelších mateřských dovolených, ale dávky jsou nízké. Životní úroveň mladých rodin se relativně zhoršila a mladí lidé už si častěji rozmýšlejí, jestli se vyplatí kvůli dětem přerušit kariéru,“ míní Rychtaříková¹⁴.

V současné době roste bezdětnost především u žen s vysokoškolským vzděláním. Z výsledků sčítání lidu 2001 vyplývá, že z generace žen 1975 nemělo v roce 2001 ani jedno dítě 22 % žen se základním vzděláním a 88,5 % žen se vzděláním vysokoškolským.

Strategie odkládání těhotenství do stále pozdějšího věku leckdy končí tak, že řada žen po třicítce dětí nestihne, anebo se jim už otěhotnět nepodaří. Ženy s vysokoškolským vzděláním odkládají mateřství častěji.

Na založení rodiny jaksi často nezbyvá čas a dostanou se k ní až po třicátém roku svého života. V některých případech budování své kariéry věnují tolik času a úsilí, že už ani nemají zájem o rodinný život.

Navíc současný svět je natolik uspěchaný, že se všechno stihnout nedá. To už ve své písni „Spěchám“ z roku 1983 zpívala Hana Zagorová: „Znám jenom přesnej čas, hopky stopky cvak a běž, o minutu déle snídáš a nic už nestihneš. Takto nám to zákon praví 20tého století, když to takhle půjde dál kdo ví, asi umřem bez dětí.“

Sociologové připomínají, že se v současné společnosti mění hodnotový žebříček. Na místo tradičních rolí se dostává vzdělání, kariéra, cestování, osobní pohodlí a snaha udržet si pozici na trhu práce. Ale proč ne? Nikdo by neměl být lákán či přemlouván k tomu, aby měl děti.

Je už načase přestat vnímat bezdětnost jako nějaké stigma, radí psychologové. Řada žen dokáže hladce využít prostoru, který obvykle zaplňují děti. Přesunou své priority a najdou smysl života v něčem jiném, aniž by mateřsky strádaly.

Prospěje všem, když si žena přizná, že děti „nejsou jejím šálkem čaje“, než aby nuceně rodila pod tíhou tlaku okolí. Z nechtěných potomků pak mnohdy vyrůstají nešťastní, problémoví jedinci.

¹⁴ konference věnující se aktuálním demografickým otázkám a problémům řešeným jak v rámci České republiky, tak v mezinárodním kontextu, 23. května 2005, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze více in: <http://www.demografie.info>

V České republice se ale stále vyskytuje problém, kterému každá žena, která se rozhodne být bezdětná, musí čelit. Bezdětná žena musí disponovat velkou vnitřní silou, aby svoji situaci před okolím ustála. Neustále je zde snaha exkomunikovat bezdětné ze společnosti takzvaně normálních lidí. Veřejné mínění, kde stále převládá názor, že každá žena, by měla mít dítě, má jistou setrvačnost a posun k větší liberalizaci, zvláště na venkově nebo v malých městech, ještě chvíli potrvá.

O tom by mohla barvitě vyprávět například herečka Jiřina Jirásková. Sama byla krátce vdaná a pak léta žila s režisérem Zdeňkem Podskalským. Také ona celý život čelí zvědavým dotazům, proč nemá děti. „Toto je jedna ze stránek mého života, o které mluvím velmi nerada.“¹⁵

Ve světě je tomu dávno úplně jinak. Například v Německu a Rakousku si nepoživuje děti až 20 % žen. Bezdětné páry začínají být zajímavé pro obchodníky. V USA už fungují specializované cestovní kanceláře, obchody či restaurace označené nápisem „childfree“, kde mají zákazníci jistotu, že jim za zády nebude vřískat mimino nebo je v bazénu nepocáká batole v období vzdoru.

Pravdou je, že nemít děti má i své nesporné klady. Žena si může užívat absolutní svobody a utvářet si život podle svých představ. Je odpovědná jen sama za sebe a nepodstupuje žádné riziko, že nějakým řízením osudu přivede na svět nezvladatelného jedinice, který třeba propadne drogám nebo se stane řečeno s nadsázkou „kandidátem pro polepšovnu“. Ono mít děti je vždycky tak trochu sázka do loterie.

A že ve stáří ty bezdětné spláčou nad výdělkem? Ale to se může stát každé. I mnohonásobné matky leckdy odcházejí ze světa coby osamělé a zahořklé obyvatelky domova důchodců. Mít dítě ještě neznamená, že se o ženu v jejím stáří děti postarají. Tuto situaci vystihuje staré české přísloví, které zní: „Spíš uživí jedni rodiče deset dětí, než deset dětí jedny staré rodiče.“ Naopak ženy, které zůstaly bezdětné, tak se obklopily řadou přátel a prožily stejně kvalitní ba v některých případech i mnohem kvalitnější podzim života než zasloužilé matky.

¹⁵ Věta zazněla v talk-show Michala Prokopa „Krásný ztráty“ ze dne 21.07.2006

BEZDĚTNOST V EVROPĚ:

Údaje z roku 2007 ukazují, že bezdětných žen narozených v roce 1955 bylo:

- v České republice 6,2 %
- na Slovensku 10,2 %
- ve Francii 8,3 %
- v bývalé Spolkové republice Německo 20,3 %
- v Rakousku 15 %
- ve Švédsku 13 %
- v Itálii 13 %

Demografové odhadují, že v příštích letech se bude v Česku rodit méně než 1,4 dítěte na jednu ženu a bezdětnost naroste na 15 až 20 %.¹⁶

Za socialismu bylo v Československu bezdětných celkově jen asi 6 % žen. Nejpesimističtější odhady říkají, že v budoucnosti by to mohlo být už kolem 20 %. Společnost se tak paradoxně vrátí o století dozadu. Na přelomu 19. a 20. století bylo naprosto běžné nemít děti. Příčinou byla hlavně nezaměstnanost a špatné sociální podmínky.

Dnes se lidé mají relativně dobře, a přesto se do zakládání rodin mnohé ženy nehrnou. V minulém režimu byla úplná rodina takřka jedinou možností seberealizace. Ženy jsou úspěšné, nezávislé a dítě pro ně již není hlavní prioritou. Nejvíce bezdětných žen se „rekrutuje“ z řad vysokošolaček. Nemít potomka se nejčastěji rozhodují absolventky společenských a humanitních věd. Po nich následují právničky a ženy vzdělané v oblasti politologie. Na opačném konci žebříčku jsou absolventky pedagogických fakult.¹⁷

JE ŽENA BEZ DÍTĚTE MÉNĚCENNÁ?

Každý může mít život tak hodnotný, jak sám chce. Není na okolí, aby to posuzovalo. A měřit hodnotu člověka tím, kolik má dětí? Co když je třeba mít opravdu nemůže, zvažuje adopci či pěstounství (anebo taky ne) a zároveň pravidelně přispívá ze

¹⁶http://ona.idnes.cz/dobrovolne-bezdetna-divne-nebo-normalni-fdk-ona_vztahy.asp?c=A070402_102830_ona_vztahy ves

¹⁷ uvádí studie „Fenomén bezdětnosti v kontextu sociálních změn v české společnosti“ Sociologického ústavu akademie věd ČR z roku 2005

své mzdy nějaké organizaci, která se stará o postižené, staré či jinak znevýhodněné lidi? Je hodnota takového člověka pořád nesrovnatelně nižší než matky se dvěma dětmi? Jde to vůbec srovnávat? A jak se vlastně měří hodnota muže? Takové argumenty nejsou založeny na ničem než stereotypech a škatulkování a vůbec nezohledňují rozmanitost voleb a rozhodnutí, kterou život přináší

Ztotožňuji se s názorem Aleny Králíkové¹⁸, podle které společnost považuje bezdětné ženy za sobecké a sebestředné. Což pravda být může, ale nemusí. Jde ale o čistě individuální volbu, kterou ženy i muži velmi vážně zvažují. Není proto jediný důvod je odsuzovat.

DOKUMENT: KRISTOVA LÉTA, DÁMY ...¹⁹

Životy žen, které překročily hranici třiceti let a neustále hledaly samy sebe, partnery, se kterými by chtěly založit rodinu a začaly si pokládat otázku o tom, zda mít či nemít děti, zobrazuje sběrný dokument s názvem „Kristova léta dámy ...“, který vznikl za přispění Státního fondu ČR pro podporu a rozvoj české kinematografie. Dokument je niternou sondou do života pěti emancipovaných žen v průběhu jejich životní pouti. Jedná se o ženy, které zkusily žít život mužů, které byly tolik rozlišné od životů žen předchozí generace. Narodily se do zuřícího reálného socialismu a dospěly, stejně jako doba do kapitalismu. Když se druhé tisíciletí zlomilo ve třetí, bylo jim třicet let. Je jich pět a chodily spolu na gymnázium. Martina je kunsthistorička, věčně na cestě mezi starým a novým kontinentem. Na cestě náhle zjistí, že v jejím vztahu s americkým architektem i v kariéře je všechno jinak, než to původně vypadalo. Lucie je genetička; uměle „vyrobila“ již dva a půl tisíce dětí, vlastní však ne a ne přijít. A času již není nazbyt. Adéla dosud uspokojovala své ambice lámáním mužských srdcí, avšak věk, nadváha a jeden nepovedený osudový vztah však vyhrotily situaci. Jana sice vyměnila kariéru za rodinnou idylku a dvě děti, teď ale začíná bilancovat. Tereza natočila o svých kamarádkách film.

¹⁸ odbornice na gender problematiku, která v současnosti působí jako fundraisingová manažerka organizace Slovak-Czech Women's Fund - tento názor se objevil v MF DNES v článku Že mám porodit a vychovat děti? Ne, děkuji!, ze dne 4.2.2008 dostupný z http://ona.idnes.cz/ze-mam-porodit-a-vychovat-deti-ne-dekuji-fcs-/ona_vztahy.asp?c=A080201_121909_ona_vztahy_jup

¹⁹ <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/1049919479-kristova-leta-damy/20132828047-18.07.2006-00:25.html>

V dokumentu se ženy zabývají otázkou, jaký je vůbec „normální“ život třicátnice a kdo vůbec udává normu „normálního“ života. Pociťují rozpolcenost nad svojí situací. Jsou sice svobodné a nezávislé, ale na druhou stranu pociťují, že jim v životě něco schází. Poté, co překročily třicet let, tak začaly více přemýšlet o svém osobním životě. Jana jako jediná matka z přítomných žen sice nelituje toho, že má děti, ale na druhou stranu říká, že jí role matky v určitých situacích limituje. Jako příklad uvádí, že pracuje na místě, které ji nebaví, ale jako matka dvou malých dětí nemá na výběr. Celý dokument se zamýšlejí nad problémem správného partnera pro život a jak je těžké ho nalézt. Uvažovaly sice o tom, že by si pořídily dítě bez partnera, ale v zápětí si položily otázku, zda by toto rozhodnutí nebylo příliš sobecké. Své vyprávění končí slovy, že na rozdíl od předešlé generace žen, ony mají možnost volby a až za několik let se ukáže, zda se rozhodly správně, či nikoli. V současné době, ale tvrdí, že i přesto, že jim něco schází, jsou šťastné.

MÍT ČI NEMÍT DÍTĚ?

Zdá se, že dnešní doba plození dětí příliš nepřeje. Porodnost již delší čas dramaticky klesá. Ivo Možný²⁰ uvádí: „České ženy narozené v letech 1930-1935, tedy dnešní babičky, daly život v průměru 2,7 dítěte, ženy z kohorty 1950-1955, tedy matky dnešních potencionálních matek 2,2 dítěte. U žen narozených v letech 1965-1970, tedy dnešních matek, se dá očekávat konečná porodnost 1,3 až 1,5 dítěte.“ Rabušic²¹ připisuje výrazně se snižující porodnost, kterou v Česku v devadesátých letech zaznamenáváme, proměně hodnotové orientace: „Zatímco v roce 1991 s názorem, že žena musí mít děti, aby se naplnilo její poslání, souhlasilo 63 % českých respondentů, v roce 1999 to bylo už jenom 44 %.“ Kohortní analýzou přitom ukazuje, že nejde o to, že by dospívající generace reprezentovala novou hodnotovou orientaci, nýbrž o to, že příslušníci všech věkových skupin v průběhu několika málo let změnili v tomto bodě poměrně radikálně svůj názor.

Podle sociologů vyrovnáváme krok s vyspělými západními společnostmi, kde je trend klesající fertility zřejmý již od sedmdesátých let. Tato skutečnost se vysvětluje

²⁰ MOŽNÝ, I.: *Česká společnost*. s.27 in ŠVARŤÍČEK,R. ŠEĎOVÁ,K.: *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

²¹ RABUŠIC, L.: *Kde ty všechny děti jsou*. s.159 in ŠVARŤÍČEK,R. ŠEĎOVÁ,K.: *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

pluralitou životních možností, které se lidem v západních demokraciích nabízejí. Mateřství jednak se zavedením účinné antikoncepce přestalo být nutným důsledkem sexuálního života, jednak je dnes jen jednou z možných sociálních realizací ženy (konkurují mu především realizace profesní). Rabušic²² k tomu poznamenává: „Původní kauzální model: *sex - početí* se změnil na model *rozhodnutí mít děti - oplodňující soulož - početí*.“ Na jiném místě pak zmiňuje skutečnost, že jako racionální rozhodnutí je odhodlání mít děti jen stěží vysvětlitelné: „... uvědomíme-li si, kolik osobních obětí musí člověk podstoupit a kolik osobních výhod se musí vzdát, aby vychoval k obrazu svému z biologického tvora sociální bytost, a jak nákladný celý tento proces je, zdá se výraz, který pro tuto společnost použil anglický demograf Coleman, a to „absurdita reprodukce“ zcela na místě.²³ Řada sociologů - například Beck či Giddens - se domnívá, že se dnes lidé ve svém hedonismu nechtějí zatěžovat odpovědností a že tržní ekonomický systém vyžaduje lidi mobilní a flexibilní, tedy bez závazků.²⁴

ŠETŘENÍ FAMILY AND FERTILITY STUDY (FFS)

Stručné výsledky z šetření Family and Fertility Study (FFS)²⁵ v jednotlivých zemích ukazují různé pohledy a důvody žen, proč se rozhodnou pro bezdětnost.

Po druhé světové válce se snižoval podíl bezdětných žen, ale od poloviny 60.let 20.století roste chtěná (záměrná) bezdětnost. Je to způsobené změnou hodnotového systému směrem k pluralizaci hodnot, hledáním individuálních životních stylů a osobní identity.

Důvody pro bezdětnost se liší stát od státu.

Belgie, Nizozemí Švýcarsko: Vliv na rozhodnutí má také opatření rodinné politiky. Výše rodinných příspěvků má negativní vliv na bezdětnost párů. Země, které jsou charakteristické relativně nižším podílem „tradičních“ rodinných uspořádání (tzn. je zde vyšší podíl domácností jednotlivců a bezdětných párů), jsou zároveň typické

²² RABUŠIC, L.: *Kde ty všechny děti jsou*. s.145 in ŠVAŘÍČEK,R. ŠEĐOVÁ,K.: *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

²³ RABUŠIC, L.: *Kde ty všechny děti jsou*. s.139 in ŠVAŘÍČEK,R. ŠEĐOVÁ,K.: *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

²⁴ Mít či nemít dítě in ŠVAŘÍČEK,R. ŠEĐOVÁ,K.: *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007

²⁵ Šetření rodiny a reprodukce („Family and Fertility Surveys“) uskutečněné pod záštitou Evropské ekonomické komise Organizace spojených národů („United Nation's Economic Commission for Europe“), 2001

vysokou mírou „ekonomické modernizace“ (tzn.vysokým podílem pracujících v sekundárním a terciárním sektoru) a vysokou účastí žen na pracovním trhu.

Itálie, Francie, Maďarsko, Švédsko, USA: Život v nesezdaném soužití zvyšuje pravděpodobnost bezdětnosti. Vyšší vzdělání ženy má vliv na bezdětnost. Negativní vliv kulturně-sociálních faktorů (rodinná politika, rovnost mužů a žen, pojetí „ženské“ a „mužské“ role, kulturní normy) na reprodukční chování je výrazně větší v těch zemích, kde jsou tyto sociálně-kulturní transformace „mladší“, zejména v Itálii. V těchto zemích vyžadují „moderní“ vzorce chování výrazně vyšší osobní náklady než tam, kde je institucionální podpora na vysoké úrovni a společenský vývoj směřuje k genderově vyrovnané společnosti (skandinávské země).

Bezdětnost je ve Francii a Polsku velmi nízká naopak ve Finsku je vyšší podíl bezdětných žen. Vysoký počet bezdětných žen, které jsou nyní ve věkové skupině 40-44 let, je ve Švýcarsku a Nizozemí. V těchto zemích se jedná až o 1/5 žen této věkové kohorty. V Maďarsku je dokonce každá desátá žena této věkové skupiny bezdětná a ve Švédsku a Španělsku je také vyšší počet bezdětných žen oproti jiným státům.

Obvykle se předpokládá, že jak časování narození dítěte, tak celkovou plodnost významně ovlivňuje rostoucí vzdělání a zaměstnanost žen. Na tom, že vzdělanější ženy často rodí méně a jejich mateřská dráha začíná později, se podílí nejen délka studia a přípravy na zaměstnání, ale i skutečnost, že vzdělanější ženy mají lepší pracovní vyhlídky a mnohdy kreativnější a lépe placenou práci než ženy s nízkým vzděláním. Například v Polsku zůstalo z žen narozených na přelomu 40. a 50.let ve čtyřiceti letech bezdětných 4,3 % se základním vzděláním, 9,1 % se středním vzděláním a 10,0 % s vysokoškolským vzděláním.

Ženy, které jsou více orientované na pracovní sféru narození dítěte odkládají nebo ho zcela přeskochí.

Významnou vypovídací hodnotu má rovněž podíl žen, kterým se první dítě narodilo po třicátém věku a které tedy z tradičního hlediska děti odkládají. Vysoký podíl žen odkládající porod prvního dítěte až po třicátém věku života nenapovídá jen o relativně nízké budoucí plodnosti, protože na větší počet ženám nezbude čas, ale naznačuje rovněž nižší preferenci dítěte a mateřství pro ženy s vyšším důrazem na seberealizaci a kariéru.

Šetření FFS ukázalo, že plánovaná bezdětnost byla mezi mladými lidmi do 30 let nízká (do 5 %), výjimku představovala jen nejmladší věková kategorie z Belgie, kde

neochotu mít dítě deklarovalo 16 % žen, a Polsko, kde dítě nechtělo přibližně desetina mladých mužů a žen.

Longitudinální výzkumy, ale naznačují, že natalitní plány jsou značně nestabilní. Podle studie Heatona a Jacobsona (1999) celá pětina dotázaných změnila během 6 let názor na to, zda chtějí mít děti, nebo zda chtějí zůstat bezdětnými (většinou se lidé, kteří původně dítě chtěli, rozhodli děti nemít nebo se přesunuly do kategorie nerozhodných).²⁶

PŘEDPOKLAD BUDOUCÍHO VÝVOJE

Demografové se obávají, že pokud bude přibývat v České republice bezdětných žen, tak v roce 2050 bude muset na jednu bezdětnou ženu připadnout jiná se čtyřmi potomky, aby se vrátila prostá reprodukční míra (kdy se rodí tolik dětí, kolik je rodičů). A aby se začal zaplňovat současný úbytek, musela by pak na každou bezdětnou ženu existovat matka s pěti anebo více dětmi... Že by se v jedné generaci tak výrazně změnilo sociální klima, je jen málo pravděpodobné.

Toto ale není problémem jenom České republiky, ale celé Evropy. Předpověď expertů ukazuje, že ze 725 miliónů obyvatel klesne Evropa v roce 2050 na 600 miliónů obyvatel, i se započítáním přicházejících imigrantů. Úbytek dětí je v Evropě totiž doprovázen přírůstkem celoživotně bezdětných žen. V Německu z žen narozených v roce 1967 celá třetina zůstala bezdětná. Dá se očekávat, že i Česká republika se dostaneme ke stejným číslům. Je to docela nová situace. Dosud v České republice zůstávalo trvale bezdětných jen okolo 5 % žen, prakticky všichni dospělí byli rodiči. Míříme k vnitřnímu rozdělení společnosti na populaci rodin a populaci „singlů“, neboli lidí žijících bez dětí. Ti mají jiné priority, potřeby a zájmy. Vidí svět jinak než člověk, který má děti.

V Americe - kde i daňové zákonodárství nahrává rodinám - se již bezdětní začínají bouřit. Snaží se změnit zákony tak, aby se necítili diskriminováni. Jedná se vesměs o lidi, kteří podnikají, nebo se naplno věnují své profesi, což rodiče s malými dětmi mohou dělat jen těžko se stejným nasazením. Rodiny s dětmi tak budou čelit na jedné straně tlaku zvětšujícího se počtu starých lidí a na druhé straně dynamickým

²⁶ Šetření Family and Fertility Study (FFS) in: RYCHTAŘÍKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ, S., HAMPLOVÁ, D.: *Sociologické texty: Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2001

„singlům“, kteří se v pětatřiceti letech nerozhodnou na poslední chvíli založit rodinu. Zvlášť povážlivé je ale na rostoucím počtu bezdětných to, že čím vzdělanější je matka, tím má i větší pravděpodobnost, že zůstane celý život bez potomků. Ekonomové vysvětlují nechuť rodit děti i tím, že jsou mladí lidé „opilí“ bohatstvím. Neustále srovnávají svou životní úroveň s úspěšnějšími vrstevníky a snaží se vydělat víc a víc, až nakonec zcela „zapomenou“ na děti. Hovoří se i o „Petr Pan komplexu“, což znamená, že populace odmítá dospět. Iluze věčného mládí, kterou prodával socialismus a prodává ji daleko úspěšněji i kapitalismus, skutečně zabírá. Jakmile máte děti, je s touto iluzí konec. A celá ekonomika je založena na tom, že každý rok koupíme o něco víc. Abychom mohli nakupovat, musíme mít dost času a svobody k vydělávání peněz. A abychom mohli vydělávat víc, musíme být dynamičtí a flexibilnější. Děti to komplikují, proto ve společnosti sílí tlak na bezdětnost. Je zde šance, že mít rodinu se stane žádoucím luxusem. V současné době má žena právo se rozhodnout, zda mít či nemít dítě²⁷. „To tu nikdy nebylo. Žena dostala tuto možnost v době, kdy ji společnost nutí, aby si dávala pozor na plození dětí, protože otcové jsou nespolehliví a je nutné kvůli kariéře naplno pracovat, protože její život po dětech je dvakrát delší než život s dětmi na krku,“ dodává sociolog Ivo Možný²⁸.

FENOMÉN BEZDĚTNOSTI V SOCIOLOGICKÉ A DEMOGRAFICKÉ PERSPEKTIVĚ

Po roce 1989 došlo k velkým demografickým změnám. Začalo docházet k poklesu plodnosti a odkládání rodičovství do pozdější doby. To mělo za následek zvýšení podílu bezdětných mladých mužů a žen. V roce 1991 bylo mezi třicetiletými vysokoškolačkami pouze 17% bezdětných, zatímco o deset let později, v roce 2001, byla mezi třicetiletými vysokoškolačkami bezdětná téměř třetina. Patrný nárůst podílu bezdětných byl také zaznamenán u žen s nižším vzděláním²⁹.

Demografické změny jsou vysvětlovány 2 hlavními výkladovými rámci. Jeden z nich zdůrazňuje celkovou změnu hodnotových orientací směrem k individualismu a nárůst nových příležitostí po roce 1989 pro mladé lidi, např. možnost cestovat, studovat,

²⁷ celé in: <http://www.profam.cz/index.html?a=4&id=532>, rozhovor s předním českým sociologem Ivo Možným - 28.1.2004

²⁸ rozhovor s Ivo Možným uveden v Hospodářských novinách dne 28.1.2004

²⁹ Tabulka 1 - Podíl bezdětných žen podle věku a stupně vzdělání v ČR

a to způsobuje odkládání rodičovství do pozdějšího věku. Druhý rámec klade důraz na proměnu socio-ekonomických podmínek a celkový nárůst socio-ekonomické nejistoty ve společnosti, která je spojená se změnou systému sociálního zabezpečení a s hrozbou nezaměstnanosti.³⁰

Tabulka1:

PODÍL BEZDĚTNÝCH ŽEN PODLE VĚKU A STUPNĚ VZDĚLÁNÍ U NÁS								
	rok 1991				rok 2001			
věk	základní	bez maturity	s maturitou	univerzitní	základní	bez maturity	s maturitou	univerzitní
20	48,3%	58,8%	81%	-	62,7%	80,5%	97,1%	-
25	16,1%	14,3%	22,5%	48,8%	20,9%	31,5%	59,5%	89,8%
30	10,1%	6,4%	8,8%	16,9%	11,1%	8,1%	13,8%	31,1%
35	6,2%	4,2%	5,9%	10,9%	7%	4,5%	5,9%	11,8%
40	5,5%	3,7%	5,2%	9,9%	6,6%	3,5%	4,6%	7,4%
45	5,9%	4,2%	6%	10%	4,6%	3,2%	4,2%	7,9%
50	6%	4,9%	7,7%	11,4%	4,3%	2,9%	4,5%	8,8%

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů v ČR 1991 a 2001³¹

Nepříznivý demografický vývoj v Česku, kde společnost trvale stárne, dopadá především na ženy. Stále se totiž počítá s tím, že se o rostoucí počet seniorů v budoucnu postarají spíše dcery než synové. Vyplývá to ze studie české expertky na problematiku rovnosti Marie Čermákové³². Demografické údaje ukazují, že dnes lidé nad 60 let tvoří zhruba pětinu české společnosti, za 60 let jich bude víc než třetina.

ČR patří k zemím s nejnižší plodností na světě. Nízké počty narozených dětí a odklad založení rodiny odborníci zdůvodňují příležitostmi, které se po roce 1989 naskytly. Vliv má také nesnadný přístup k bydlení. Roli u žen hraje i nedostatečné

³⁰ rozhovor s Hanou Haškovou ze Sociologického ústavu AV ČR v pořadu „Hovory na bělidle“ na téma: „Bezdětnost a odkládání rodičovství“ - 20.6.2006, více in: http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/?p_po=-1&p_pattern=bezd%ECtnost&p_gt=1

³¹ vytvořeno z informací in: <http://www.czso.cz>

³² Studie: „Nepříznivý demografický vývoj v Česku dopadá především na ženy“ Sociologického ústavu AV ČR z roku 2005

prosazování rovnosti pohlaví a sladění práce a rodiny, míní experti. V Česku na rozdíl od jiných zemí velká část žen pracuje, a to většinou na plný úvazek. V zaměstnání jsou na ně kladeny stejné nároky jako na muže, stále se u nich ale počítá i s takzvanou druhou, domácí směnou. I když by plno žen chtělo mít děti, jejich narození musejí mnohdy odkládat právě kvůli zvyšujícím se časovým a kvalifikačním požadavkům zaměstnavatelů. Odsouvání mateřství u řady žen končí bezdětností nebo ve vyšším věku mívají již jen jednoho potomka. K nízké porodnosti přispívá podle Čermákové i fakt, že mnohé ženy zůstávají samy. Smířily se s nemožností navázat vztah, v němž by oba partneři „sdíleli rodičovskou odpovědnost a domácí zátěž.“³³

NĚMCI DISKUTUJÍ O POLOVIČNÍM DŮCHODU PRO BEZDĚTNÉ

Někteří němečtí experti v roce 2006 navrhli radikální řešení, které by zapříčinilo, že by bezdětní měli mít poloviční důchody. K tomuto návrhu je přiměl fakt, že porodnost klesá a počet starších lidí narůstá i v Německu.

Podle Johanna Eakhofa, ředitele kolínského Ústavu pro hospodářskou politiku a bývalý náměstek ministra hospodářství, je tragédií už to, že bezdětní vůbec začali dostávat stejné peníze jako rodiče mnoha dětí. „Bezdětní neměli být nikdy začleněni do penzijního systému.“

Také expertka německé vládní strany CDU Elisabeth Winkelmeier-Beckerová podobné nápady podporuje. „Musíme skoncovat s tím, že zaměstnanci s dětmi jsou na tom daleko hůře než bezdětní. Z dlouhodobého hlediska se musíme chopit myšlenky, že bezdětní mají dostávat nižší mzdy.“³⁴

Již v roce 2004 v České republice pan poslanec Jiří Karas³⁵ přišel s návrhem, že by bezdětní měli platit vyšší daně. S tímto návrhem, ale nakonec neuspěl.

³³ celé in: <http://www.radio.cz/cz/zpravy/68392>

³⁴ celé in: http://ekonomika.idnes.cz/nemci-diskutuji-o-polovicnim-duchodu-pro-bezdetne-fsv-ekonomika.asp?c=A060317_231335_ekonomika_ad

³⁵ bývalý poslanec za KDU-ČSL

BEZDĚTNOST V POSTKOMUNISTICKÝCH STÁTECH

Nepříznivé ekonomické podmínky jsou často jedním z hlavních důvodů při vysvětlování bezdětnosti v těchto zemích. Své rozhodnutí bezdětní zdůvodňují tím, že si ve své současné situaci dítě „dovolit“ nemohou. Tímto důvodem se děti dostávají na úroveň spotřebního zboží.

Dalším důvodem je, že se lidem v těchto zemích otevřeli možnosti na vzestup, výraznější profesní realizaci a zvýšení životní úrovně.

Na druhou stranu, lidé, kteří se dobrovolně rozhodli zůstat bezdětní a již nejsou v produktivním období, zjistili, že svůj život neprožili smysluplně, že jejich individuální existence bez úspěšného rodinného života ztrácí svoji hodnotu.³⁶

BEZDĚTNOST V ČESKÉ REPUBLICE

Pro mnoho mladých mužů a žen v socialistickém Československu bylo založení rodiny jedinou cestou k osamostatnění se od rodičů a k získání pocitu relativní nezávislosti. Tato skutečnost zapříčinila, že se bezdětnost mezi ženami narozenými po roce 1935 snížila na rekordně nízkou úroveň kolem 6 %. To bylo důsledkem př. Dobrovolná bezdětnost byla téměř neznámým pojmem.

Situace se radikálně změnila v souvislosti se společenskou transformací po roce 1989. Do česka pronikl konzumní životní styl, zároveň též nepoznaná existenční nejistota, nezaměstnanost a postupné příjmové a sociální rozvrstvení původně extrémně rovnostářské společnosti. Nebývale se zvýšily možnosti seberealizace mimo rodinu, především pro mladé a vzdělané lidi na počátku kariéry. Role mateřství a reprodukce přestala být pro mnohé dominantním měřítkem v posuzování úspěšnosti a celkového naplnění života žen.³⁷

³⁶ Bezdětnost v postkomunistických státech in: CHORVÁT, I.: *(Ne)Bude budoucnost bez dětí?* s.16-19 in: HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

³⁷ RABUŠIC, L.: „Value change and demographic behaviour in the Czech Republic.“ *Czech Sociological Review* 9(1): 99-122 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

S odkládáním mateřství do vyššího věku a postupným rozrůžňování životních drah a forem soužití mezi „mladými dospělými“ ale i mezi čerstvými třicátníky, souvisí růst bezdětnosti, který je obzvlášť výrazný ve věku 18-25 let. S výjimkou analýzy kohortních dat ze sčítání v roce 2001³⁸ je v Česku téma bezdětnosti z demografického hlediska málo prozkoumané.

Analýza fenoménu bezdětnosti nastolila několik otázek. Kolik žen, které jsou dnes uprostřed svého reprodukčního období, zůstane celoživotně bezdětných? Bude jejich bezdětnost spíše výsledkem souhry nepříznivých okolností, či se bude jednat spíše o dobrovolnou „svobodu od dětí“? Stala se pro muže a ženy bezdětnost všeobecně přijatelnou životní volbou, nebo přetrvává spíše negativní postoj vůči tomuto životnímu stylu?

DLOUHODOBÝ VÝVOJ KONEČNÉ BEZDĚTNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE A V SOUSEDNÍCH ZEMÍCH

S výjimkou východní a jihovýchodní Evropy měla většina evropských regionů poměrně vysokou hladinu bezdětnosti již před počátkem demografického přechodu ve 2. polovině 19. století, kdy byla bezdětnost silně spjata s vysokým podílem celoživotně svobodných žen a mužů. Poměrně vysoký věk při sňatku a postupně se šířící znalost metod zabraňujících početí později přispěly k rostoucímu podílu bezdětných manželství. Nejvyšších hodnot dosáhla bezdětnost mezi generacemi žen narozených na konci 19. a na počátku 20. století, které byly citelně zasaženy první světovou válkou a hospodářskou krizí 30. let. Podle sčítání z roku 1961³⁹ zůstala celoživotně bezdětná více než pětina žen narozených v letech 1888 - 1904⁴⁰, mezi vdanými ženami se jednalo o 12-15 %. Nejvyšší hladina bezdětnosti, 23% z celkového počtu a 15 % mezi vdanými, byla zaznamenána u žen narozených v roce 1894. Podobná situace byla i v sousedních zemích. V Rakousku dokonce zůstala bez potomků třetina žen narozených na počátku

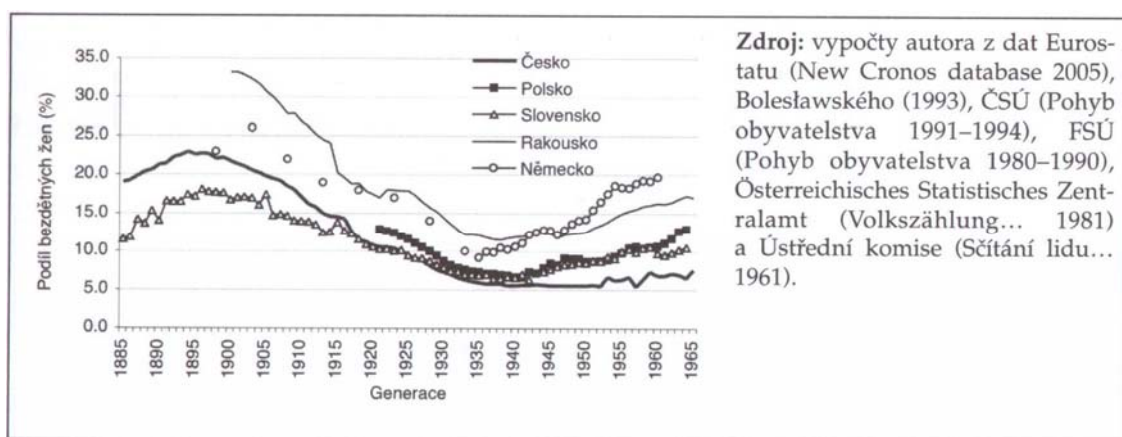
³⁸ RYCHTAŘÍKOVÁ, J.: „Změny generační plodnosti v České republice se zaměřením na vzdělání žen.“ *Demografie* 46(2): 77-90 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha, SOÚ AV ČR, 2006

³⁹ Sčítání lidu, domů a bytů v československé socialistické republice k 1. březnu 1961 in <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>

⁴⁰ Graf 1 - Konečná bezdětnost mezi ženami v Česku, Polsku, Slovensku, Rakousku a Německu; kohorty 1885-1965

20.století a bezdětnost klesla pod 25 % až u generací narozených po roce 1912⁴¹. Rovněž v Německu dosáhla bezdětnost nejvyšší hladiny, tj. 26 % mezi ženami narozenými v letech 1901-1905⁴². Na Slovensku, které bylo dlouhodobě charakterizováno poměrně vysokou sňatečností a nižším věkem při sňatku, nedosáhla konečná bezdětnost úrovně zaznamenané v českých zemích. Přesto i zde došlo k výraznému zvýšení celoživotní bezdětnosti z 12 % mezi ženami narozenými v roce 1885 až na 18% u kohorty 1896⁴³

Graf 1:⁴⁴ *Konečná bezdětnost mezi ženami v Česku, Polsku, Slovensku, Rakousku a Německu; kohorty 1885-1965*



Pro generace narozené po roce 1910 byl ve většině evropských zemí zřetelný dlouhodobý trend ke snižování bezdětnosti. Ve většině zemí vyspělého světa dosáhla bezdětnost nejnižších hodnot u žen narozených ve 40.letech 20.století⁴⁵, přičemž ve

⁴¹ *Volkszählung 1981. Eheschließungs- und Geburtenstatistik.* 1989. Herausgegeben vom Österreichischen Statistischen Zentralamt. Beiträge zur österreichische Statistik. Volume 630/27. Vídeň: Österreichischen Statistischen Zentralamt in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy.* Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁴² SCHWARZ, K.: „Zur Debette über die Kinderzahl der Ehen und die Bedeutung der Kinderlosigkeit für die Geburtenentwicklung in den alten Bundesländern.“ *BiB-Mitteilungen* 17 (2/96), 1996, s.10-13 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy.* Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁴³ Sčítání lidu, domů a bytů v československé socialistické republice k 1.březnu 1961 dostupný z <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>

⁴⁴ Graf 1 in: HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy.* Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁴⁵ ROWLAND, D.T.: „Cross-national trends in childlessness.“ *Working papers in demography.* No. 73, 1998 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy.* Praha: SOÚ AV ČR, 2006

střední a východní Evropě byl tento pokles výraznější a dlouhodobější⁴⁶. V české republice se bezdětnost žen snížila na pouhých 6-7 % u kohort narozených od roku 1930 a zůstala na této hladině i mezi ženami narozenými v první polovině 60.let, které se většinou stávaly matkami ještě v období socialismu. Tím se Česko poněkud odlišuje od Polska, kde lze vystopovat pozvolný nárůst konečné bezdětnosti žen již u generací vstupujících do mateřství v 80.letech z minimální hodnoty 7 % u kohort narozených kolem roku 1940 až na 13 % u kohorty 1964. Velmi pozvolný růst bezdětnosti lze pozorovat i na Slovensku, ze 7 % mezi ženami narozenými v období 1931-1944 na 10 % u kohort 1955-1964. Naopak výrazný růst bezdětnosti, typický pro mnohé země západní Evropy, nastal v západní části Německa již u žen narozených po roce 1946 a v Rakousku u žen narozených po roce 1950. 17% Rakušank narozených v letech 1963-1965 a 20 % západoněmeckých žen narozených v roce 1960 zůstane celoživotně bezdětných.⁴⁷

PROJEKCE KONEČNÉ BEZDĚTNOSTI U ŽEN NAROZENÝCH V LETECH 1965-1978

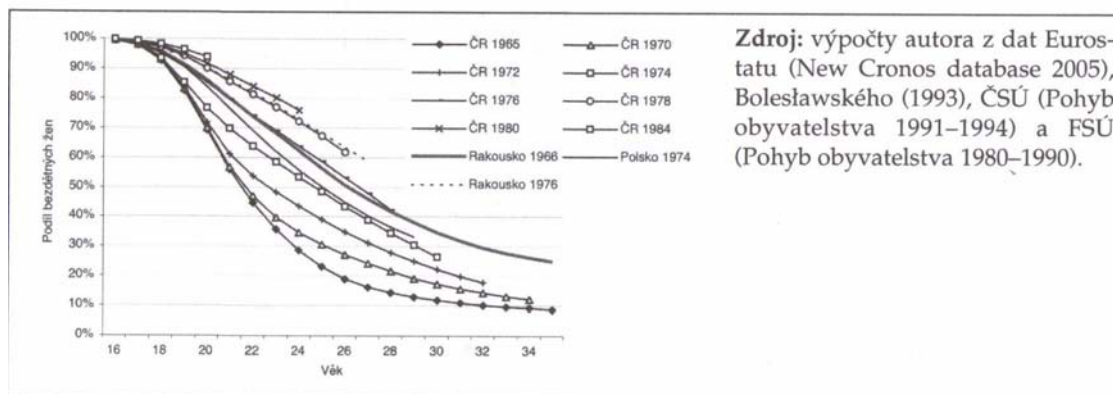
Jak naznačují trendy započaté po roce 1989, dosavadní model velmi nízké bezdětnosti se postupně stává minulostí. K nejsilnějším změnám došlo u generací, které dosáhly dospělosti v období rychlé transformace do poloviny 90.let, tedy u kohort 1970-1978. Míry bezdětnosti vzrostly výrazně i ve vyšším věku. Například po dosažení třiceti let zůstalo pouhých 12% žen narozených v roce 1965 bez dítěte, zatímco u kohorty 1975 přesáhne tento podíl 30%⁴⁸.

⁴⁶ SOBOTKA, T.: Childless societies? Trends and projections of childlessness in Europe and the United States. 2005 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁴⁷ celé in: HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁴⁸ HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

Graf č.2⁴⁹: Podíl bezdětných žen podle věku, kohorty 1965-1984 ve srovnání s Rakouskem (1966 a 1976) a Polskem (1974)



Vývoj bezdětnosti má dvě varianty - nízkou a vysokou. Podle nízké varianty by 13-14 % žen narozených v letech 1975-78 zůstalo bezdětných zatímco vysoká varianta předpokládá výraznější nárůst bezdětnosti na 15,5 % u kohorty 1975 a dokonce 19,5 % u kohorty 1978⁵⁰.

Přestože se jedná o výraznou transformaci předchozího modelu velmi nízké bezdětnosti, srovnání nízké varianty projekce s Polskem, Rakouskem a Slovenskem⁵¹ naznačuje, že konečná bezdětnost českých žen narozených v 70. letech nejspíše zůstane nejen pod úrovní bezdětnosti rakouských žen, ale i pod hladinou bezdětnosti v Polsku a na Slovensku, kde rovněž dojde k jejímu prudkému vzestupu. Především v Polsku může být tento nárůst natolik rychlý, že polské ženy narozené ve druhé polovině 70. let mohou předstihnout rakouské ženy v hladině bezdětnosti: nízká varianta projekce předpokládá, že v kohortě 1975 zůstane 22 % polských a 21 % rakouských žen bez dětí, zatímco na Slovensku bude jejich podíl 17 % a v Česku „pouze“ 13 %⁵².

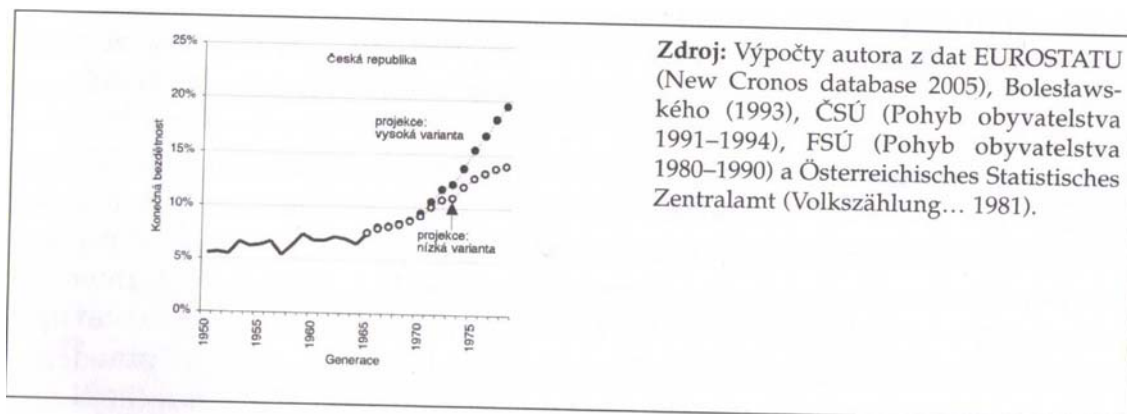
⁴⁹ HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁵⁰ Graf 3a

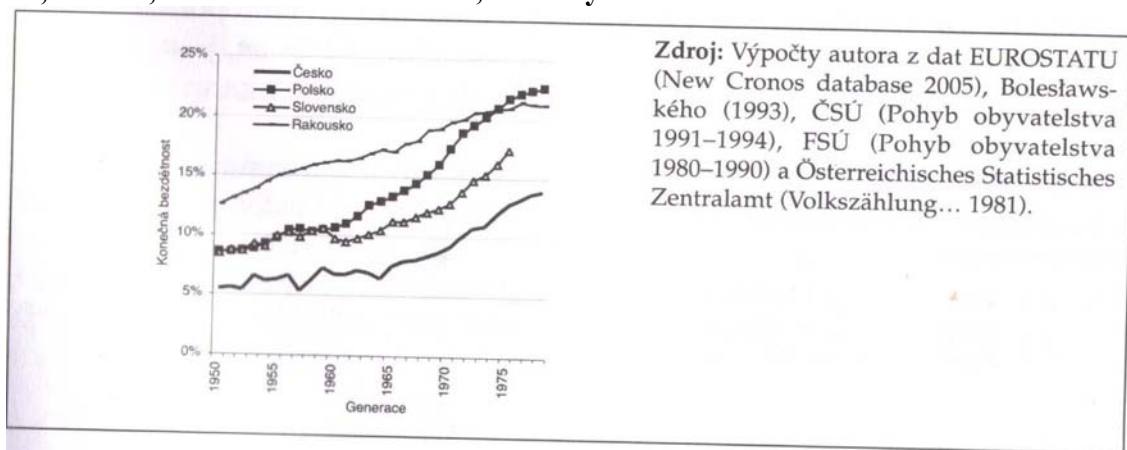
⁵¹ Graf 3b

⁵² Celé in: HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

Graf 3a⁵³: Konečná bezdětnost žen v ČR, zaznamenané (kohorty 1950-1964) a projektované údaje (kohorty (1965-1978))



Graf 3b⁵⁴: Trendy a projekce (nízká varianta) konečné bezdětnosti žen v České republice, Polsku, Slovensku a Rakousku; kohorty 1950-1978



POSTOJE ČESKÉ POPULACE K BEZDĚTNOSTI

Do konce socialistické éry většina obyvatel spatřovala v mateřství a péči o děti hlavní poslání ženy, přičemž dobrovolná bezdětnost se setkávala s všeobecným nepochopením či dokonce nesouhlasem. Rapidní transformace rodinného chování v průběhu 90.let byla provázána se změnami hodnotové orientace, které se dotkly i akceptace bezdětnosti.

Srovnávací šetření postojů a názorů na reprodukční chování a opatření populační politiky⁵⁵ (dále jen PPA2) ukazuje, že přes prudké změny v demografickém chování

⁵³ HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁵⁴ HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

přetrvává v české populaci velmi pozitivní vnímání rodičovství a stále zůstává poměrně častá představa, že bezdětní lidé nemohou být skutečně šťastní.

Přes celkový posun v pohledu na bezdětnost lze říci, že česká společnost zůstává v postojích k rodičovství a hodnotě dítěte poměrně konzervativní.

V posledních 15 letech bezdětnost v České republice strmě narůstá především ve věku 20-30 let a postupně se bude zvyšovat i v kohortním pohledu, zároveň si však většina populace včetně bezdětných zachovává velmi pozitivní vztah k rodičovství. Jak velký je podíl mužů a žen, kteří očekávají, že zůstanou bez dětí? Rozšiřuje se postupně dobrovolná bezdětnost a záměrná bezdětnost, nebo se jedná spíše o nepříznivé životní okolnosti? Data⁵⁶ výzkumu PPA 2 umožňují hrubou analýzu očekávané bezdětnosti. Významná část bezdětných respondentů uvedla, že nezamýšlí mít dítě; v Česku se jednalo o 19 % žen a 9 % mužů. V ostatních zemích převažoval naopak podíl mužů, přičemž nejvyšších hodnot dosáhla u obou pohlaví západní část Německa, kde čtvrtina bezdětných žen a 30 % bezdětných mužů neočekávalo v budoucnosti děti. Mnoho bezdětných, především mužů, vyjádřilo nejistotu ohledně případného založení rodiny; ve většině zemí převýšil počet nerozhodnutých nad počtem těch, kteří nezamýšlí mít v budoucnu dítě. V Česku vyjádřilo nejistotu 24 % bezdětných mužů a pouze 12 % bezdětných žen. Velmi vysoký podíl nejistých respondentů byl v Polsku, kde tuto kategorii třetina bezdětných žen a 40 % bezdětných mužů. Zatímco podíl bezdětných žen, které nezamýšlí mít dítě či jsou nerozhodnuté, dosahuje jedné pětiny ve Slovinsku, jedné třetiny v Česku a na východě Německa a více než 40 % v Polsku a na západě Německa (46 %), u bezdětných mužů v Polsku a v Německu přesahuje tento podíl dokonce polovinu (59 % na západě Německa). Tak vysoký podíl může být ovlivněn obtížnou sociální či ekonomickou situací části mladé populace⁵⁷, stejně tak jako ztíženou možností skloubení kariéry a rodinného života. Zároveň ale zřetelně souvisí se sníženým normativním tlakem na to stát se rodičem, který způsobuje, že se pro mnoho mladých žen a pro ještě více mužů bezdětnost stala dlouhodobým a často permanentním životním stylem.

⁵⁵ Průzkum Population Policy Acceptance Survey (PPA2) proběhl v České republice v roce 2001

⁵⁶ Tabulka 2 - výzkumu se zúčastnila Česká republika, Německo, Polsko, Rakousko a Slovinsko

⁵⁷ MILLS, M., H.-P. Blossfeld: „Globalization, uncertainty and the early life course: A theoretical framework.“ 2005 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

Tabulka 2⁵⁸: Podíl bezdětných ve věku 18-39 let, kteří nezamýšlejí mít v budoucnu dítě, nebo si nejsou jisti

	Česko	Německo (východ)	Německo (západ)	Polsko	Rakousko	Slovinsko
Bezdětné ženy ve věku 18–39 let						
Nezamýšlí v budoucnu mít dítě	19,3 %	10,6 %	24,9 %	8,5 %	21,2 %	5,7 %
Není si jistá	12,0 %	22,5 %	21,0 %	32,7 %	–	14,9 %
Celkem	31,3 %	33,1 %	45,9 %	41,2 %	21,2 %	20,6 %
Celkem z úhrnu všech žen (18–39 let)	10,6 %	13,9 %	23,1 %	15,8 %	6,8 %	8,0 %
N (bezdětné / celkem)	83/245	160/382	233/464	447/1165	156/482	141/362
Bezdětní muži ve věku 18–39 let						
Nezamýšlí mít v budoucnu dítě	9,4 %	24,9 %	29,5 %	13,5 %	22,6 %	8,2 %
Není si jistý	24,4 %	26,2 %	29,8 %	40,3 %	—	12,1 %
Celkem	33,9 %	51,1 %	59,3 %	53,8 %	22,6 %	20,3 %
Celkem z úhrnu všech mužů (18–39 let)	21,2 %	33,6 %	39,8 %	29,5 %	11,7 %	11,0 %
N (bezdětní / celkem)	127/203	237/360	305/455	593/1083	252/486	207/382

Zdroj: PPA 2 (Population Policy Acceptance Survey, 2001).

Poznámky: Údaje v tabulce jsou získány z váženého souboru respondentů.

V Rakousku nebyla umožněna odpověď „nejsem si jistý / jistá“.

Zdá se, že celoživotní bezdětnost zůstane v Česku na nižší než v sousedních zemích. Data průzkumu PPA 2 potvrzují, že obyvatelé Česka začali více akceptovat bezdětnost jako záležitost životní volby, ale většina populace, včetně bezdětných respondentů, stále spatřuje v rodičovství nezbytnou podmínku naplnění života jedince.

Růst bezdětnosti zároveň souvisí s transformací charakteru partnerského chování. Stejně jako dříve v západních společnostech ustoupila v Česku do pozadí prokreativní role intimních vztahů a do popředí se dostala jejich „reflexivita“ zosobněná především sexuální přitažlivostí, sdílenou intimitou a emotivní komunikací⁵⁹. Tyto změny se také projevují rozrůzněním rodinných forem a životních stylů; rozšíření samostatného bydlení, kohabitace a dalších méně tradičních, vesměs nestabilních forem soužití rovněž podporuje bezdětný životní styl.

⁵⁸ HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁵⁹ GIDDENS, A.: *The transformation of intimacy. Sexuality, love & eroticism in modern societies*. 1992 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

Také dlouhodobý „odklad“ rodičovství a větší míra nerozhodnosti a nejistoty ohledně založení rodiny⁶⁰ souvisí s bezdětností. Je tedy pravděpodobné, že mnoho žen a mužů si natolik zvykne na svůj bezdětný status, že se nakonec k založení rodiny nikdy neodhodlají.⁶¹

KE GENDEROVÝM ASPEKTŮM BEZDĚTNOSTI

Především od poloviny 90. let 20. století se v ČR rozpoutala v rámci sociálních věd široká diskuze na téma rapidního propadu porodnosti a sňatečnosti, který nastal v průběhu posledního desetiletí ve většině středoevropských a východoevropských zemí. Celkově lze v této diskuzi identifikovat dva hlavní explanační proudy propadu porodnosti. Jeden klade důraz na hodnotové změny, vedoucí k poklesu pro-rodinných orientací. Druhý vyzvedává vliv, který mají na tento propad porodnosti socio-ekonomické problémy, jež s sebou přineslo období transformace české společnosti po roce 1989, a podtrhuje dopady legislativních opatření na rodinné chování.

Všeobecně se však sociologicko-demografické prognózy shodují na očekávaném nárůstu podílu celoživotně bezdětných tak, jak k tomu došlo především v 80. letech v USA, Anglii, Austrálii, Dánsku a Švédsku, a vzápětí na to i ve Francii a Itálii⁶². V souvislosti s těmito změnami začal být zkoumán také fenomén dobrovolné bezdětnosti, pro jehož nositele má angličtina termín „the childfree“ narozdíl od lidí nedobrovolně bezdětných, kteří jsou označováni termínem „the childless“.

Reálně však není vždy možné hranici mezi uvedenými póly bezdětnosti jednoznačně identifikovat. Jak ukazují zahraniční kvalitativní studie řešící problematiku „childfree“ a „childless“ identit, může být tato teoreticky jednoznačně definovaná hranice během života jedince z obou stran dokonce až několikrát překročena. K nedobrovolné bezdětnosti totiž může dojít v důsledku prodloužení stavu dobrovolné

⁶⁰ ROWLAND, D.T.: „Cross-national trends in childlessness.“ *Working papers in demography. No. 73*, 1998 in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, 2006

⁶¹ Bezdětnost v České republice in SOBOTKA, T.: *Bezdětnost v České republice. 60-78s* in HAMPLOVÁ, D., ŠALAMOUNOVÁ, P., ŠAMANOVÁ, G.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR 2006

⁶² BENOKRAITIS, N.V.: *Marriage and Familie: Changes, Choices and Constrains*. Baltimore: University of Baltimore, 1993 in HAŠKOVÁ, H.: *Ke genderovým aspektům bezdětnosti*. dostupné na <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=154&lst=106>

bezdětnosti ve smyslu odkládání porodu prvního dítěte, ale na stranu druhou se také ukazuje, že se i nedobrovolně bezdětní mohou se svým stavem vyrovnat např. formou identifikace se skupinou dobrovolně bezdětných. Také za tímto účelem vznikly a vznikají v USA, Austrálii, Anglii a dalších západoevropských zemích občanská sdružení dobrovolně bezdětných.

Situace bezdětnosti přitom není genderově neutrální. Především feminita je úzce spjata s realizací mateřství a mateřství je nezřídka považováno za nezbytnou podmínku „naplnění života“ ženy, zatímco vztah mezi realizací otcovství a „naplněním života“ muže není tak přímočarý.

Kromě toho je bezdětnost v české i zahraniční literatuře spojována s kariérově orientovanými ženami nebo ženami pracujícími na pozicích s vyššími než průměrnými výdělky žen. Bezdětní muži se naopak koncentrují na nižších pracovních pozicích s nižšími než průměrnými příjmy mužů. Tento fakt souvisí se současným rozdělením genderových rolí a jeho vlivem na výběr životního partnera v podobě očekávání hlavní živitelské role od muže a pečovatelské a mateřské role od ženy.⁶³

⁶³ Ke genderovým aspektům bezdětnosti in HAŠKOVÁ, H.: *Ke genderovým aspektům bezdětnosti* in <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=154&lst=106>

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část je založená na rozhovorech, které jsem vedla se ženami.

ROZHOVOR č.1

Paní Věře je 54 let a pracuje jako zdravotní sestra na pediatrii. Na rozdíl od svých vrstevnic se vdala až ve svých 42 letech za o osm let staršího již rozvedeného muže. Vzhledem k tomu, že pracuje na pediatrii a její vřelý vztah k dětem je tudíž patrný, dostává otázky, proč nemá děti, velice často. Tyto otázky jí nevadí, zvykla si na ně a s trpělivostí na ně odpovídá, že toho pravého, s kterým by byla ochotna mít děti, poznala příliš pozdě.

Paní Věra vyrůstala v úplně milující rodině jako nejmladší ze čtyř dětí. Má 2 bratry a sestru. Již jako malá si s panenkami hrála na maminku a plánovala si, že až vyroste, bude její dům plný dětí. V dětství se ráda starala o děti svého o osm let staršího bratra. Po dokončení základní školy, pokračovala ve studiu na zdravotní škole, aby se mohla stát zdravotní sestrou. V 18 letech odmaturovala a hned nastoupila na své první pracovní místo na novorozeneckém oddělení. Během studia chodila se stejně starým chlapcem. On po maturitě odešel studovat na vysokou školu do Bratislavy. Jak paní Věra říká: „Ta vzdálenost pomalu ale jistě zabíjela naši lásku.“ Psali si sice mnoho dopisů, ale ten osobní kontakt, tam chyběl. Když přítel za měsíc přijel domů, tak se zpočátku snažili dohonit vše, co by normálně dělali celý měsíc. Postupem času ale zjistili, že už si příliš nerozumí. Vzhledem k tomu, že Věra pracovala v nemocnici, tak se její pracovní doba dělila na denní a noční. „Mnohokrát se stalo, že za mnou přítel přijel a já musela jít na noční nebo jsem se z noční právě vracela a byla jsem unavená.“ Tyto situace příliš jejich vztahu nepomohly a najednou se v jejich vztahu začali tvořit drobné trhlinky, které se ale postupem času stále zvětšovaly. „Po roce jsme zjistili, že už nás toho příliš mnoho nespojuje.“ Nakonec se rozhodli, že svůj vztah po 4 letech ukončí. Paní Věra si povzdechne a s lítostí v hlase pronese: „To byl začátek konce mého snu o domu plném dětí.“

Po rozchodu se Věra vrhla se zaujetím do práce. V pětadvaceti, kdy všechny její kamarádky a známe už byly vdané a měly minimálně jedno dítě, ona byla stále svobodná a bezdětná. Její rodina a známí začali mít poznámky o jejím stavu. „Pořád jsem slyšela, tak kdy si konečně taky založíš rodinu?“ Tenkrát jí to ještě nevadilo. Ale

snaha rodičů a známých zašla tak daleko, že jí začali domlouvat schůzky s různými muži. „Žádný muž mě ale neoslovil natolik, abych si s ním dokázala představit zbytek života.“ Proto tyto muže jednoho po druhém odmítla a neustále si opakovala, že na tyhle věci má ještě spoustu času.

Jednoho dne do nemocnice nastoupil nový doktor jménem Petr. Byl to charismatický a na sympatický muž. Věra se do něho na první pohled zamilovala, i přestože byl o 10 let starší. Po pár týdnech bylo zjevné, že i ona není panu Petrovi lhostejná. „Když sem byla s ním, cítila jsem se jako milovaná princezna. Myslela jsem si, že jsem s ním v bezpečí,“ vzpomíná Věra se slyšitelným sarkasmem v hlase. Pan Petr byl totiž již několik let ženatý. „Prsten nenosil, takže mě to ani nenapadlo,“ pokračuje s lítostí v hlase Věra, „bohužel, když jsem to zjistila, byla jsem do něho tak zamilovaná a on mi sliboval, že se rozvede, že jsem mu to uvěřila.“ A tak s ním Věra zůstala. Jeho manželka mu mezitím porodila 2 krásné děti a i přesto Věra stále doufala, že se to jednoho dne změní a budou s Petrem spolu. Její vztah samozřejmě neušel ani rodině a i přesto, že se jí snažili od Petra odradit, si Věra tenkrát stála za svým a svůj vztah s Petrem obhajovala. „Byla jsem prostě hloupá, naivní a hlavně zamilovaná,“ řekne s povzdechem. S odvahou a urputností čelila všem, kteří jí od neperspektivního vztahu zrazovali.

Po deseti letech, kdy figurovala jako Petrova milenka se rozhodla, že musí dojít ke změně. „Konec konců mé biologické hodiny již tikaly.“ V té době už bylo Věře 35 let a měla nejvyšší čas založit s někým rodinu. Petrovi dala na srozuměnou, že chce v jejich vztahu udělat pár zásadních rozhodnutí. „Poté, co jsem Petrovi dala nůž na krk, se rozhodl, že i přestože mě miluje, tak zůstane se svou ženou. Byla to rána pod pás. To jsem od něho nečekala,“ řekne se zlomeným hlasem. V té chvíli se paní Věře zhroutil svět. V nemocnici dala výpověď a odešla pracovat do nemocnice v jiném městě. „Nemohla bych ho dál vídat, hrozně to tenkrát bolelo,“ říká a ruce a rty se jí chvějí.

V novém městě a na novém pracovním místě začala od začátku. Dlouhé čtyři roky se z toho vztahu vzpamatovávala, „Nemohla jsem jen tak zapomenout na vztah, který trval deset let,“ při těchto slovech se jí v očích třpytí kapičky slz. Postupem času to všechno překonala, ale mužům již nedokázala důvěřovat. „Dostala jsem sice pár nabídek na schůzku, ale nechtěla jsem, aby mi zase někdo tak ublížil.“

Najednou tady byl rok, kdy Věra slavila své čtyřicáté narozeniny. Jednou ráno se Věra probudila a s hrůzou si uvědomila, že na dítě je v jejím případě asi už pozdě. „Celý týden jsem brečela. Čtyřicítka na krku, svobodná a bezdětná. To jsem to dopracovala,“

pronáší s úšklebkem na tváři. Pak se ale její oči rozzáří a pokračuje ve vyprávění. „Na oslavu mých čtyřicátých narozenin přijel s mým nejstarším bratrem jeho dlouholetý kamarád Honza. Od první chvíle jsme si rozuměli. Povídali jsme si celý den a nakonec se Honza osmělil a pozval mě na druhý den na oběd.“ Pan Honza byl čerstvě rozvedený a z předchozího manželství měl 2 dospělé děti. Scházeli se spolu a Honza jí po necelých dvou letech požádal o ruku a Věra souhlasila. „Věděla jsem, že jsem konečně našla toho pravého. Muže, se kterým bych chtěla mít děti. Bohužel už na to bylo pozdě,“ hlas se jí při těch slovech chvěje a po tváři jí stékají slzy. S manželem dlouho rozebírali možnost mít spolu dítě, ale nakonec se rozhodli, že na tuto šanci je pozdě.

Se svojí situací se již smířila. „Občas se mi sice zasteskne po tom, že mi nikdy žádné dítě neřeklo „mami“, ale asi to tak mělo být.“ Volný čas, který s manželem mají, využívají k cestování a poznávání jiných oblastí a kultur.

Celý život se musela vyrovnávat s názory lidí, kteří ji odsuzovali za to, že nemá dítě. „Vyrostla jsem v době, kdy bylo samozřejmostí, že každá žena má minimálně 2 děti. Mně se to nepoštěstilo.“ Věra se setkala i s takovým názorem, že byla příliš sobecká, že kdyby chtěla, tak si dítě pořídit mohla. „Často jsem měla pocit, že mě někteří lidé odsuzovali víc než ženy, které se o svoje děti dostatečně nestarají. Mé rodiče samozřejmě také trápil fakt, že jsem jim nedala vnouče, ale pochopili moji situaci a plně mě podpořili.“ Všem negativním názorům se Věra dokázala postavit a s manželem žije již dvanáct let ve šťastném manželství.

„Když se ohlédnu zpět, tak nemohu říci, že jsem někde udělala chybu. Zkrátka jsem se zamilovala do toho pravého muže až příliš pozdě. To, co jsem nemohla prožít se svým dítětem mi alespoň nahrazuje moje tříletá vnučka. Nikdy jsem nebyla matkou, ale zato jsem díky svému muži babičkou a nyní jsem doopravdy šťastná.“

A co by paní Věra řekla na závěr ostatním ženám: „Víte, mít dítě je jistě něco úžasného, ale pokud tu radost nemáte s kým sdílet, tak to není ono. K dítěti je potřeba nalézt toho pravého muže. Když se to tak vezme, tak kdybych opravdu chtěla, tak bych mohla mít dítě s Petrem, ale asi jsem nějak podvědomě cítila, že by to nebylo ono. Proto vám přeji, abyste našly toho pravého muže pro život.“

ROZHOVOR č.2

Paní Janě je 34 let. Vystudovala vysokou školu se zaměřením na francouzský a italský jazyk a v současné době pracuje jako tlumočnice a překladatelka z francouzštiny a italštiny. S manželem Davidem se seznámila během studií. Po pětiletém vztahu jí David požádal o ruku a nyní jsou již sedm let manželé. Sama říká, že jejich vztah je harmonický a s Davidem se dokonale doplňují. Jediným mráčkem v jejich vztahu byl Janin názor na děti, ale v současné době se se vzniklou situací oba vyrovnali. „David si nejprve myslel, že mě dokáže přemluvit, ale to se spletl. Když se jednou rozhodnu, tak si za svým názorem stojím,“ prohlašuje Jana s odhodláním v hlase i očích.

Janino rozhodnutí nemít děti je zakořeněné v jejím dospívání. Do svých třinácti let jsem vyrůstala v úplné rodině společně se svojí o pět let mladší sestrou. Stejně jako ostatní děvčátka jejího věku si hrála s panenkami a představovala si, že jednoho dne bude mít krásnou holčičku. „Představovala jsem si drobounkou blondatou holčičku s dlouhými vlnitými vlasy,“ na malou chvíli se zasní a její myšlenky odplují do minulosti, do doby, kdy podle jejích slov byla opravdu šťastná.

Vzhledem k tomu, že má o pět let mladší sestru, tak maminka byla s nimi dlouhá léta doma zatímco tatínek chodil do práce. Jana si během té doby vybuodovala se svojí maminkou krásný a vřelý vztah. „Byla jako moje kamarádka. Nemusela jsem se jí bát cokoli říct.“ Když bylo Janě deset let, tak doktoři objevili u maminky zhoubný nádor dělohy. Bohužel na nádor přišli příliš pozdě a už se nádor nedal odstranit. Janina maminka podstupovala nejrůznější léčbu včetně chemoterapie. Jana se ve vyprávění na chvíli zastaví, pevně sevře ruce, které dosud volně ležely v jejím klíně a nakonec pronese: „Maminka s tou nemocí bojovala, ale nakonec jí ta nemoc přemohla.“ Hlas se Janě zadrhne a oči se jí zalijí slzami. Janina maminka téhle nemoci odolávala tři roky, ale nakonec nemoc zvítězila.

„Když maminka umřela, tak jsem si myslela, že se mně ani mé sestře už nic horšího stát nemůže. Bohužel jsem se mýlila,“ povzdechne si Jana a pokračuje dál ve vyprávění svého příběhu. Poté co Janina maminka zemřela se Janin otec psychicky zhroutil. „Tatínek maminku velice miloval a její smrt ho velmi zasáhla,“ říká Jana již trochu klidnějším hlasem. Po mamčině smrti se o děvčátka starala jejich babička z otcovy strany. „Tatínek si nás vůbec nevšímal. Chodil jenom do práce a když byl doma, tak se zavřel v pokoji a s nikým nekomunikoval.“ Janin tatínek nepochopil, že

stejně jako on se smrtí své matky trápí i obě jeho dcery. Uzavřel se do sebe a nechal, aby se o jeho děti starala babička. „Babička se nám snažila maximálně věnovat, ale maminku nám nahradit nedokázala.“ Jana bohužel ztratila svoji maminku v době, kdy jí děvčata nejvíce potřebují. Se všemi strastmi dospívání se tedy musela vypořádat sama a navíc musela psychicky podporovat svoji osmiletou sestřičku. Tak to šlo rok, poté byla Jana přijata na gymnázium a plně se ponořila do studia. Bohužel za ten rok se vztah otce k dcerám nezměnil a obě dcery začaly mít pocit, že jsou svému otci na obtíž.

„Jednoho dne jsem to už nevydržela a šla jsem si s tatínkem promluvit.“ Jana se mu pokusila vysvětlit, že ho potřebují, že už ztratily maminku a nechtějí ztratit i tatínka. Otec ale zareagoval takovým způsobem, který Janu šokoval a možná právě v tomto okamžiku se rozhodla, že děti mít nebude. Janin otec jí totiž vyčetl, že to kvůli nim maminka umřela. V maminčině rodě totiž mnoho žen trpělo rakovinou dělohy. Jak Janina babička tak prababička na tuto nemoc zemřely a existovala velká pravděpodobnost, že se tato nemoc objeví i u Janiny maminky. Janin otec mamince po svatbě navrhl, aby si nechala dělohu odstranit, ale maminka s tím nesouhlasila. „Maminka vždycky chtěla mít velkou rodinu.“ Po dlouhém přesvědčování se nakonec narodila Jana. Janin otec s hrůzou očekával zhoršení zdravotního stavu své manželky, ale tenkrát se naštěstí nic nestalo. To Janina otec z části uklidnilo a v klidu se věnoval jak své práci, tak výchově Jany. Čtyři roky po narození Jany se rodiče rozhodli, že Janě pořídí sourozence. Když bylo Janě pět let, tak se jí narodila malá sestřička. Rodina byla šťastná a užívala si společných chvil. Když bylo Janě osm let, tak maminka začala mít nějaké problémy, ale po podstoupení různých vyšetření se nic neobvyklého neukázalo. Vše vypuklo až o dva roky později. „Jednou v noci jsem slyšela tatínka, jak mamince říká, že kdyby nebyla tvrdohlavá a dala na jeho radu, tak se nic z tohohle nemuselo stát,“ říká Jana se smutkem v očích. V tu dobu, ale byla ještě příliš malá, aby si otcova slova správně vyložila. „Ta slova mi začala dávat smysl až po smrti maminky a rozhovoru se svým otcem. Tenkrát jsem pochopila, že tatínek dává maminčinu smrt za vinu mně a mé sestře.“ Jana to otci nikdy neodpustila, že se po smrti své ženy o děti nestaral a dával jim za vinu manželčinu smrt. Po vystudování gymnázia se Jana odstěhovala do Prahy a začala studovat vysokou školu. Domů jezdila málo, ale často si telefonovala se svojí sestrou. „Sestře jsem nikdy neřekla, co mi tenkrát po smrti maminky tatínek vyčetl. Byla ještě malá, aby celou věc mohla pochopit. Jednoduše si myslela, že se tatínkovi po mamince stýská.“

Během studia na vysoké škole se Jana začala více zajímat o minulost příbuzenstva z matčiny strany. Zjistila, že skutečně ženy z jejího rodu trpěly na rakovinu dělohy. Některé jí podlehly jiné s ní statečně bojovaly. Chtěla vědět, jak je na tom ona, proto se rozhodla absolvovat několik vyšetření a doktorka jí potvrdila to, co si Jana myslela. Verdikt zněl, že je velká pravděpodobnost, že i Jana má v sobě zárodky rakoviny dělohy a je jenom otázka, zda propuknou či nikoli. „Když jsem se toto dozvěděla, tak jsem již dva roky chodila s Davidem. Právě jsme oba dokončovali školu a David začal naznačovat, že by se mnou chtěl strávit zbytek života a mít s ní děti.“ Jana si od té chvíle neustále přehrávala své pocity, které měla, když jí tatínek obviňoval z maminčiny smrti. „Rozhodla jsem se, že nedopustím, aby podobné pocity, které jsem zažila já, zažilo i moje dítě.“ Davidovi oznámila, že má v úmyslu nechat si odstranit dělohu. „Když to David uslyšel, tak nemohl uvěřit svým uším a nechápal, co mě k mému rozhodnutí přivedlo.“ Jana mu tedy vyprávěla příběh, který se stal jí a její sestře. David nemohl pochopit, jak se Janin otec mohl tak zachovat a snažil se Janu přesvědčit, že on by se takhle nikdy nezachoval. „Strašně ráda bych mu to věřila, ale člověk nikdy předem neví, jak se v dané situaci zachová. Já prostě nechci riskovat.“ Po dlouhém přesvědčování nakonec David uznal Janiny důvody a plně jí podporoval během návštěv doktora.

Naskýtá se tady otázka možné adopce, ale o té Jana nechce ani slyšet. „Možná to bude znít sobecky, ale nemohla bych vychovávat cizí dítě.“ Další možnost, se kterou přišla sama Jana, David rázně odmítl. Jednalo se o náhradní rodičku, ale David chtěl mít dítě pouze s Janou. Pak nastal ten osudný den, kdy byla Jana objednána k doktorovi. „Ten den se David ještě jednou pokusil můj názor změnit.“ David totiž nechtěl, aby toho Jana jednou litovala, a tak se rozjel za jejím otcem a poprosil ho o pomoc. Jana nemohla uvěřit svým očím, když za ní do nemocnice přišel její otec a snažil se jí její rozhodnutí vymluvit. Jana se ale ovlivnit nedala a zákrok přeci jenom podstoupila. „Když jsem se probudila po operaci, tak u mého lůžka seděl jak David, tak můj otec,“ říká dojatým hlasem a pokračuje, „tento moment byl začátek mého nového života a také začátek obnoveného vztahu s mým otcem.“

Je to již osm let, co Jana podstoupila onen zákrok. Mezitím se vdala a podle jejích slov žije se svým manželem šťastný a spokojený život. „Našli jsme si takový životní styl, ve kterém není pro dítě místo. Oba jsme se vrhli na rozvoj svoji kariéry, máme své zájmy a hodně cestujeme, to vše bychom s dítětem dělat nemohli.“ Tyto všechny činnosti je zatím naplňují, ale i Jana připouští, že až čas ukáže, zda její

rozhodnutí bylo příliš sobecké a nesprávné. Zatím takový pocit nemá. „Občas když vidím nějakou maminku s kočárkem, tak je mi smutno, ale i přesto jsem šťastná.“

Názory ostatních lidí ji příliš nezajímají. Je jenom málo lidí, kteří znají skutečnou pravdu, pro ostatní je jenom další ženou, která si myslí, že na děti má ještě spoustu času. „Zatím nemusím nikomu vysvětlovat, že děti ještě nemám. Jednou, ale tahle otázka přijde, a myslím, že jsem na ní připravená.“

„Rozhodnutí mít či nemít dítě je individuální a nikdo by do toho ženě neměl mluvit. Jsou i mnohem méně důležité důvody, které ženy nutí zůstat bezdětnými. Pro mě to byl můj život. Nelituji toho. Kdybych měla možnost se ještě jednou vrátit a své rozhodnutí změnit, neudělala bych to. S minulostí se nezdržuji, hledím dopředu a v současné době jsem já i můj manžel velmi spokojeni a šťastni. Hlavně je to tím, že mám vedle sebe báječného muže, se kterým si dobře rozumím, vzájemně se doplňujeme a dokážeme se vcítit jeden do druhého,“ končí těmito slovy své vyprávění Jana.

ROZHOVOR č.3

Paní Lence je 54 let. Vystudovala střední ekonomickou školu, kde byla samá děvčata. V současné době pracuje na pozici dispečer v jedné telefonní společnosti. Paní Lenka vyrůstala v úplné rodině a její dětství bylo velice šťastné. Má o šest let mladší sestru. Šťastná idylka se změnila, když bylo paní Lence deset let. V té době její tatínek onemocněl zánětem ledvin a dostal invalidní důchod. Maminka musela začít chodit na třísměnnou službu, aby mohla rodinu uživit. „Od této doby vím, že člověk nemůže mít všechno,“ pronese plačtivě a dodává, že se doteď s celou situací pořádně nesrovnala. „Beru to všechno jako křivdu osudu,“ dodává s roztřeseným hlasem.

Celé své dětství prožila v rodinném domě, který postavila její babička. Atmosféra doma byla velice družná. Trávili spolu veškerý volný čas a snažili se dělat co nejvíc věcí společně. Tatínek paní Lenky umřel v době, kdy jí bylo patnáct let. Paní Lenka přiznává, že záviděla ostatním, kteří žili v úplné rodině. Tatínek všem hodně chyběl. Maminka se poté již nikdy nevdala a vychovávala děti sama. Její tatínek jí pořád chybí, i když je to již řada let.

Po smrti tatínka cítila velkou zodpovědnost za svou mladší sestru. „Od té doby si myslím, že se nejdřív musím postarat o ostatní a potom teprve o sebe.“ Paní Lenka si je vědoma toho, že vždycky upřednostňovala zájmy jiných před svými vlastními.

Dobu, kdy studovala střední školu byla stále mezi děvčaty. Ve třídě jich bylo třicet šest a žádný chlapec. Po vystudování střední školy nastoupila na své první pracovní místo a opět se dostala do kolektivu, který byl složen ze samých žen. Po dvou letech v práci se jí stala velice nepříjemná událost. Jako tenkrát každý se musela účastnit podnikových schůzí, ze kterých byl návrat až v nočních hodinách. Když se jednou vracela ze schůze, tak byla přepadena nějakým mužem. Byla v šoku a se strachem došla domů. Vzhledem k tomu, že její maminka byla tenkrát na noční, byla doma sama a klepala se strachy až do rána. Když se maminka vrátila z práce, tak jí všechno pověděla a maminka s ní šla na policii. Tam se k ní policisté nezachovali hezky a tvrdili jí, že si všechno vymyslela. Od té doby, když měla někam jít, tak ji musel někdo doprovázet. „Když už byla nějaká akce v práci a chtěli, abych přišla, tak mě poté vozili domů.“

Celá událost ji poznamenala na celý život. Společenský život měla téměř nulový, protože se bála kamkoliv večer chodit. K celé situaci nepřidalo ani to, že bydlela na konci vesnice a kdyby chtěla někam jít, tak musela projít úsekem cesty, který byl neosvětlen a kolem bylo křoví. „Naštěstí byla mamka natolik obětavá, že pokud jsem chtěla jít na nějaký ples, tak jsme se dohodly na určité hodině a čekala mě před vchodem.“ Na plesech potkávala chlapce, ale důsledky toho přepadení v ní vyvolávaly pochybnosti a uzavírala se stále více do sebe. Nedokázala v sobě najít odvalu tomuto strachu čelit a začít mužům opět důvěřovat. Toto všechno přispělo k tomu, že za celý život nepotkala toho pravého muže, se kterým by se chtěla usadit a založit rodinu.

Její vztah k dětem je ale velice pozitivní. Tomu nasvědčuje i její ochota, když nabídla pomoc dceři svých sousedů s výchovou jejího syna. Celý příběh začal když bylo paní Lence 30 let. Její spolupracovnice a spolužačky měly již děti a ona byla stále sama. V té době se do domu vedle nich přistěhovala dívka Jana. Dívka pocházela z vážené rodiny z Prahy, ale otěhotněla se ženatým mužem a tak jí rodina poslala do zapadlé vesničky, aby se o jejím prohřešku nedověděli přátelé rodičů. Od doby, kdy se Jana přistěhovala se o ní paní Lenka starala. Poté co se Janě narodil syn Lukáš, tak jí s ním pomáhala a vynahrazovala si tím svoje nenaplněné mateřství. Chodila s ním na procházky, uspávala ho a vyprávěla mu pohádky. „Jednou, když jsem mu četla pohádku, tak mi Lukášek řekl, že jsem jako jeho druhá maminka,“ říká s dojetím v hlase paní Lenka a po tváři jí teče slza.

Lukášek ale nebyl jediné dítě v její životě. Její sestra měla dvě děti, chlapce a holčičku, a i o ty paní Lenka pomáhala pečovat. „Každé léto jsem si sestřiny děti brala na týden na chatu a tam jsme spolu hospodařili.“ Dětem se u tety Lenky natolik líbilo,

že v této tradici pokračovali a jak rostly, tak si na paní Lence vyprosily, aby s nimi mohli jezdit i jejich kamarádi. To přivedlo paní Lenku k nápadu, že by si mohla brát děti své sestry a jejich kamarády každé léto na týden na chatu a tam s nimi podnikat různé akce. „Bylo to úžasné období a v těch letech jsem i nějak zapomněla, že mi ani jedno z těch dětí neříká mami.“

A jak se vyrovnala se situací, že nemá děti? V současné době se s tím spíš než vyrovnala, smířila. Začátky ale neměla vůbec jednoduché. Hlavně poté, co její sestra porodila druhé dítě. „To mi začala předhazovat, že bych se nad sebou měla konečně zamyslet, že moje biologické hodiny už tikají,“ když paní Lenka slyšela tuto větu, tak jí bylo kolem třiceti pěti let. Hodně jí to tenkrát zasáhlo. „Nějak podvědomě jsem byla připravena na to, že něco podobného uslyším, ale nikdy by mě nenapadlo, že ten člověk, kdo mi to řekne, bude moje sestra.“ V té době hodně paní Lence pomohla její kamarádka z práce, která byla ve stejné situaci jako paní Lenka. Jezdily spolu na výlety, rekreace a pořádaly různé společné akce. „Kamarádka byla starší a zkušenější, takže mi pomohla se s mojí situací vyrovnat.“

Paní Lenka pochází z malé vesničky, takže samozřejmostí bylo, že její bezdětnost neunikla pozornosti ostatních obyvatel a jak to na malých vesnicích bývá, tak všichni její bezdětnost rozebírali. Jednoho dne k ní přišla kamarádka a zeptala se jí, proč si ještě nepořádila dítě. Když jí paní Lenka řekla, že je to kvůli tomu, že ještě nepotkala toho pravého muže, tak se jí kamarádka vysmála a řekla jí, že si dítě může pořídit i bez chlapa. „To se mi ale nelíbí. Zastávám ten názor, že mít dítě, jenom proto, abych dítě měla, se mi zdá příliš sobecké.“

V současné době se paní Lenka na lidi už neohlíží. Je jí celkem jedno, jak se na ní ostatní lidé dívají. „Je to moje rozhodnutí a ostatním lidem do toho nic není,“ prohlásí paní Lenka odhodlaným hlasem.

„Když občas přemýšlím o minulosti, tak si říkám, že jsem se strachu a nedůvěry k mužům měla postavit čelem a nepoddávat se mu tolik, jak jsem to udělala. Kdyby mi dal někdo možnost, vrátit se do minulosti, tak bych se pokusila odvrátit to přepadení, protože si myslím, že kdyby k němu nedošlo, tak by se můj život ubíral zcela jiným směrem. Moje bezdětnost rozhodně nebyla cílená, ale prostě se to stalo. Už dlouho vím, že člověk holt všechno mít nemůže. S tím jsem se už dávno vyrovnala,“ hodnotí celou svojí situaci paní Lenka.

„Všem ženám bych přála, aby našly toho pravého partnera, se kterým by si chtěly pořídit dítě. Bojujte se vším zlým, co vás v životě potká, má to smysl. Ať někdy v budoucnu nemusíte litovat,“ vzkazuje všem ženám paní Lenka.

ROZHOVOR č.4

Paní Adéle je 58 let. Vystudovala pedagogickou fakultu obor Chemie a Biologie. Tomuto svému vystudovanému oboru se věnuje celý život. V současné době učí Chemii a Biologii na jedné základní škole v menším městečku.

Podle slov paní Adély bylo její dětství úžasné. Vyrůstala v úplné rodině s báječnou atmosférou. Vzhledem k tomu, že ji její rodiče měli až v pozdním věku, mamince bylo již přes čtyřicet, tak vyrůstala jako jedináček, což jí vždycky velmi mrzelo.

Jako malinká holčička si velice často hrávala s panenkami na maminku a těšila se až jednou bude mít opravdové miminko. Její vztah k dětem ovlivnil také profesi, pro kterou se rozhodla. „Mojí nejoblíbenější hrou bylo, že jsem si posadila své 2 panenky do křesla a hrály jsme si na školu. Já byla paní učitelka a ony moje žákyně,“ vzpomíná paní Adéla.

A co vůbec přimělo paní Adélu k tomu, že se rozhodla zůstat bezdětná? „To že jsem se rozhodla nemít děti nebylo tak úplně dobrovolné. Způsobily to okolnosti, které souvisely s mými rodiči,“ posteskuje si paní Adéla. Z důvodu stáří obou rodičů a navíc vážné nemoci maminky, paní Adéla věnovala veškeré své síly a svůj volný čas péči o své rodiče. Během svých studií na vysoké škole potkala mezi svými spolužáky báječného chlapce, se kterým se do sebe navzájem zamilovali. Za celou tu dobu paní Adélu hodně podporoval a dodával jí odvalu, aby zvládla školu a péči o rodiče. Když dostudovali, tak si začali plánovat společnou budoucnost. Dokonce plánovali i svatbu a děti, ale potom se mamince paní Adély přitížilo a paní Adéla si uvědomila, že její prioritou číslo jedna jsou rodiče. Konec konců jim byla vděčná za to, jaké krásné prostředí jí vytvořili, když byla malá. „Když jsem dospěla k tomuto rozhodnutí, tak jsem si tenkrát ještě naivně říkala, že mám ještě stále dostatek času na to, abych měla děti. Doufala jsem, že se zdravotní stav maminky zlepší natolik, že se budu moci odstěhovat a založit si svoji vlastní rodinu s vytouženým miminkem,“ vypráví posmutnělým hlasem paní Adéla. Bohužel ke zlepšení zdravotního stavu maminky

nikdy nedošlo a paní Adéla se o rodiče starala až do konce jejich života. Přítel jí byl stále oporou, ale paní Adéla moc dobře věděla, že touží po velké rodině, kterou mu ona zatím nebyla schopna poskytnout. Proto se po osmiletém vztahu rozhodla, že mu dá volnost, aby si někde našel jinou ženu, která nebude obtěžkána problémy, jako je ona.

Rodiče paní Adély zemřeli, když jí bylo už přes čtyřicet let. „Rodiče umřeli v dosti pozdním věku, tím pádem už bylo na všechno příliš pozdě,“ říká paní Adéla nakřáplým hlasem a se smutkem v očích.

To, co si o jejím rozhodnutí myslí ostatní neví, ale nikdy se nesetkala s nějakými negativními názory. Co se týká rodičů, tak ti si samozřejmě vnoučata přáli, ale na druhou stranu chápali, že potřebují neustálou péči. „Navíc jsem si ani nemohla dovolit dát rodiče do nějakého ústavu,“ vysvětluje, proč si péči o rodiče nechala na vlastních bedrech. Většinu svého života zasvětila péči o rodiče a snažila se jim ze všech sil pomáhat, i když nakonec jí okolnosti donutily a maminku několik měsíců před smrtí byla nucena dát do Léčebny dlouhodobě nemocných, protože maminčin stav se natolik zhoršil, že potřebovala péči dvacet čtyři hodin denně. „Nezvládala jsem ji nechávat doma samotnou, aby se jí zatímco jsem byla v zaměstnání, něco nestalo.“

Vedle péče o rodiče svůj život zasvětila svým žákům. Svým způsobem si tak kompenzuje to, že nemá děti. Ale to není jediné, co jí v jejím životě vlévá novou sílu do žil. Tím hlavním tahounem je její prasnovec, kterého pomáhala vychovávat odmalinka. Nyní se zase věnuje jeho dětem. „Jsem neustále obklopena malými dětmi,“ pokračuje ve vyprávění již se šťastným výrazem nejen na tváři, ale i v očích a hlase.

Občas když bilancuje, tak je jí samozřejmě líto, že nikdy neměla bližší vztah než se svým prasnovcem jeho dětmi. Mrzí ji, že nikdy neslyšela to kouzelné slůvko „mami“. Ale jak sama říká, tak člověk se tomu nesmí poddávat, musí si najít nějakou jinou činnost a do té se vrhnout. V současné době se vrhla na péči o svoji praneteř, která se narodila před pár měsíci a za několik týdnů se v rodině narodí další miminko. „Člověk nemůže zůstat stát na jednom místě a utápět se v žalu. Když hrozí, že mě přepadnou nějaké negativní pocity, tak se vrhnu do výchovy drobotiny a je mi zase dobře.“ Jediné čeho se paní Adéla obává je, že jestli se najde někdo, kdo se o ní postará až bude stará a nemohoucí. „Ale to je zatím ve hvězdách.“

Když člověk poslouchá příběh paní Adély, tak se neubrání myšlence, zda někdy aspoň na malou chvíli nezazlívala svým rodičům, že kvůli péči o ně nemohla žít svůj život s manželem a dítětem. „Na tohle se mě docela často lidé ptají. A já mohu s klidným svědomím říci, že mě tohle nikdy nenapadlo. Samozřejmě, že by bylo

všechno jiné, kdyby byli moji rodiče zdraví, kdyby mě měli v mladším věku, ale to je mnoho kdyby. A jak se říká: kdyby nebyly ryby, tak by nebyly ani rybníky. Zkrátka můj osud byl takový, jaký byl a já se s tím musela vyrovnat a naučit žít. I přesto jsem ale zatím prožila šťastný život.“

Její poselství ženám je zároveň také prosbou a apelací: „Nepropáste ten vhodný čas pro to, abyste měly děti. Uvědomte si, že svým počinem ovlivníte i život vašeho dítěte. Čím déle budete odkládat mateřství, tím vzroste možnost, že se můj příběh bude opakovat. Každá žena má právo stát se matkou, tak to svým dcerám předem neodpírejte.“

ROZHOVOR č.5

Slečně Lauře je 35 let. Vystudovala právnickou fakultu se zaměřením na obchodní právo. Po absolvování vysoké školy nastoupila do jedné firmy a pracovala jako podniková právnička. Do svých třiceti sbírala cenné zkušenosti ve svém oboru. V den svých třicátých narozenin se rozhodla, že si založí advokátní kancelář, kde bude vlastním pánem. „Díky svým kontaktům, které si za dobu předchozího působení vybudovala, bylo nalezení klientů celkem snadné.“ Pile a usilovná práce slečny Laury přispěly k tomu, že po roce fungování své kanceláře mohla přijmout 2 advokáty. „V současné době moje kancelář čítá 5 advokátů a 6 koncipientů. V práci se mi skutečně daří a nemohu si na nic stěžovat.“

Slečna Laura vyrůstala v úplné rodině jako nejstarší ze tří dětí. Má o rok a o šest let mladší bratry. Celá rodina je vysokoškolsky vzdělaná, proto se i u slečny Laury předpokládalo, že vystuduje vysokou školu. Jako malá si velice ráda hrála s panenkami na maminku nebo na školu. Ale vzhledem k tomu, že vyrůstala s bratry, tak podnikala i ryze chlapecké akce. „S o rok mladším bratrem jsme při sobě hodně stáli a všechno jsme už od dětství podnikali spolu. Když pak i nejmladší bratr dorostl do věku, kdy jsme ho mohli brát ven, tak jsme všichni tři podnikali nejrůznější výpravy a akce.“ Protože slečna Laura pochází z velké rodiny, která čítá několik bratranců a sestřenic, tak si již od dětství plánovala, že i ona bude mít jednou, takhle velkou rodinu. „Ve školce jsem potkala moji první velkou lásku a od té doby jsem si plánovala, že budu mít minimálně tři děti,“ vzpomíná s úsměvem na tváři slečna Laura. Také její rodinné

zázemi bylo víc než pozitivní. Ač rodiče byli pracovně velice vytíženi, vždycky se snažili udělat si čas, aby ho mohli strávit se svými dětmi.

Po absolvování základní školy pokračovala slečna Laura na gymnázium a posléze byla přijata na právnickou fakultu. Když byla Laura ve třetím ročníku, tak se zamilovala do jednoho asistenta na katedře. „Byla jsem do něho skutečně bláznivě zamilovaná. Dokonce jsem uvažovala o tom, že hned jak dokončím studia, tak se vezmeme a pořídíme si miminko.“ Slečna Laura vystudovala s vyznamenáním a nastoupila na své první pracovní místo. Po půl roce v zaměstnání se jí ozvali z právnické fakulty, jestli by nechtěla u nich externě vyučovat. Laura tuto nabídku dlouho zvažovala, ale nakonec jí přijala. „Čas plynul a já byla skutečně šťastná. Dařilo se mi jak v osobním, tak pracovním životě.“ V následujícím roce se na jejím stole objevila nabídka na zahraniční stáž. Byla to velká příležitost a slečna Laura si uvědomovala, že by jí to mohlo hodně pomoci v její kariéře. „Musela jsem řešit dilema, zda mám či nemám nabídku přijmout. Byla jsem zrovna uprostřed plánování mé svatby a přijetí této nabídky by znamenalo odloučení od přítele.“ Nakonec se ale všechno vyřešilo samo. Jednou se Lauře udělalo v práci špatně, proto si vzala volno a šla domů. Když otevřela dveře bytu, ve kterém žila s přítelem, přistihla ho se svojí kamarádkou v kompromitující situaci. „Nevěřila jsem svým očím. Vůbec jsem nevěděla, jak se mám chovat a co dělat. Tak jsem se otočila a odešla.“ A pak zasáhl osud. Zrovna když slečna Laura vycházela z domu, tak jí zazvonil telefon. Byl to její bratr, který tou dobou již rok studoval postgraduální studium na Harvardské univerzitě. „Brácha mi skutečně pomohl. Nejen že mě vyslechl, ale donutil mě, abych okamžitě přijala nabídku stáže ve Francii.“ Ještě ten den naspala slečna Laura dopis, že nabídku přijímá. Od toho inkriminovaného odpoledne vše, co v životě udělala směřovalo ke kariérnímu postupu. „Osobní život jsem odsunula až na druhou kolej.“ Během své stáže sice potkala pár zajímavých mužů, ale nikdy z toho nebylo víc než pár schůzek. Nechtěla, aby jí cokoli či kdokoli stál v cestě za vytyčeným cílem. Během své práce ve Francii získala nabídku spolupráce s jednou advokátní kanceláří, která sídlí ve Švýcarsku. Nabídku přijala a začala cestovat mezi Švýcarskem a Francií.

Když jí do třicátých narozenin scházelo jenom pár měsíců, rozhodla se, že se vrátí do České republiky. „Už se mi začalo stýskat po Čechách a navíc můj bratr oznámil, že se natrvalo stěhuje do Londýna.“ Po návratu slečna Laura začala uvažovat o tom, že by si mohla založit vlastní advokátní kancelář. „Ke svým třicátým narozeninám jsem od rodičů dostala prostory pro svoji kancelář v centru Prahy. Asi doufali, že když

budu doma, že si rychleji najdu přítele a založím rodinu. To se ale rodiče spletli.“ Slečna Laura se vrhla do práce po hlavě. Nezajímalo ji nic jiného než její práce. Vzhledem k tomu, že pořád byla smluvně vázána ve Švýcarsku i Francii, tak hodně a často pracovní cestovala.

Na jedné ze svých pracovních cest potkala i svého současného partnera. Lauřiným partnerem je švýcarský ekonom a je stejně pracovní vytížen jako Laura. „Máme takový ten klasický vztah na dálku. Snažíme se spolu trávit alespoň víkendy, ale ne vždy se to podaří. Asi to máme v rodině, neboť bratr má také vztah na dálku.“ S partnerem Laura žije už čtyři roky, ale o svatbě ani dětech zatím neuvažují. „Nedovedu si představit, že bych ve svém pracovním vytížení stihla vychovat dítě. U mě není neobvyklé, že jsem během týdne ve třech různých zemích a s trochou nadsázky se dá říci, že na letišti jsem jako doma. Nezastávám názor jako jiné zaměstnané matky, které si pořídí chůvy. Já se chci o své dítě starat sama s partnerem.“ Slečna Laura si ale plně uvědomuje, že její biologické hodiny tikají. „Klidně se může stát, že se jednou probudím a už bude na dítě pozdě. Ale zatím ho nechci a naštěstí se v této věci s partnerem shodneme.“

A jak se na její bezdětnost dívá okolí? Okolí slečna Laura příliš neřeší. „Většinou se pohybuji v prostředí plné mužů, takže tam mi má bezdětnost nikterak nevadí. Samozřejmě, že je mi někdy smutno, když vidím svého nejmladšího bratra, jak si hraje se svým dvouletým synkem, ale já na dítě ještě nejsem připravená.“ Lauřiny rodiče by si sice přáli, aby se už konečně usadila a založila rodinu, ale chápou, že dítě do jejího současného životního stylu příliš nezapadá. „Naši mají s námi trápení. Já i o rok mladší bratr jsme stále bezdětní a svobodní. Naštěstí máme druhého brášku, který to za nás dohání,“ říká s potutelným úsměvem Laura.

V současné době je slečna Laura šťastná. „Ničeho, co jsem doposud udělala, nelituji. Upřednostnila jsem svoji kariéru nad rozhodnutím mít dítě. Ale proto ještě rozhodně nejsem špatná žena. Možná, že kdybych nepřistihla tenkrát přítele s kamarádkou, tak bych už byla vdaná nebo spíš rozvedená a měla bych dítě. Ale to jsou jenom hypotézy. Ale přemýšlet o tom je zcela irelevantní. Já netvrdím, že dítě mít nechci, jenom říkám, že v současné době se ještě necítím na to, abych byla matka. Možná je to i trošku sobecké, nechce se mi zatím měnit můj životní styl. A to, že ho dítě změní, je víc než jasné. Možná za pět let už budu mít miminko a možná taky ne. Já tohle nechávám osudu. Nejdůležitější je, abych byla šťastná protože si myslím, že kdybych nebyla šťastná, tak by potom nemohlo být šťastné ani mé dítě.“

Je vůbec něco, co by slečna Laura chtěla vzkázat ostatním dívkám či ženám? „Rozhodnutí mít dítě je velice závažné. Není to jako rozhodnutí, zda si dneska vezmete modrý nebo červený svetr. Dítěte se nemůžete jen tak zbavit, to bude na vás vždycky závislé. Proto je nutné si odpovědně zhodnotit všechna pro a proti. Nevidím nic špatného na tom, když žena chce nejdříve něčeho dosáhnout, finančně se zajistit a potom si teprve pořídit dítě. Každý člověk je jiný, a proto nelze použít stejnou radu na všechny. Někdo upřednostňuje rodinu, druhý kariéru, ale myslím, že všichni by se měli zamyslet nad tím, zda jsou již dostatečně zajištěni a hlavně připraveni mít dítě. Proto radím, dobře zvažujte a rozvažujte.“

ROZHOVOR č. 6

Paní Miroslavě je 78 let. V současné době si již plně užívá důchodu a žije aktivním životem důchodce. Na rozdíl od svých vrstevnic se po absolvování gymnázia nerozhodla pro založení vlastní rodiny, ale pokračovala ve svém studiu na vysoké škole. Rozhodla se pro obor medicína. V jejím rozhodnutí ji plně podporoval její otec, který byl rovněž lékařem.

Její dětství bylo velice šťastné a harmonické. Vyrůstala v úplné rodině, kde panovala atmosféra plná lásky. Přestože vyrůstala jako jedináček, tak se nikdy necítila sama. Bylo to dáno tím, že měla hodně bratranců a sestřenic, se kterými hodně trávila svůj čas.

Rodiče se jí plně věnovali, hlavně maminka, která byla v domácnosti. Rodiče ji vychovávali přísnou výchovou ke skromnosti a morálním hodnotám. Maminka jí vštěpovala hodnoty rodinného života. Celé své dětství bydlela spolu s rodiči ve městě, takže žili typickým městským životem, ale když zatoužili po venkově, tak odjeli na nedaleký venkov, kde bratr jejího tatínka měl velký statek, kde choval různé druhy zvířat.

Vztah paní Miroslavy k dětem je velmi dobrý, ale jak sama říká, tak s nimi nemá dostatečné množství trpělivosti. Je vyznavačkou velkých, vícegeneračních rodin. „Jako malá jsem si přála mít šest dětí,“ vzpomíná paní Miroslava.

Během studia na vysoké škole potkala svého budoucího muže. Vzali se ještě na vysoké škole. „I když jsme oba plánovali mít velkou rodinu, tak jsme se dohodli, že nejdřív nabere nějaké zkušenosti a pak teprve přijde na řadu dítě.“

Po absolvování medicíny nastoupila do nemocnice po několika letech usilovného studia a práce získala atestaci v oboru chirurgie. Práce ji velice bavila a nemocnice se stala jejím druhým domovem. Byla členkou různých výborů a díky tomu se účastnila různých stáží a konferencí na celém světě. Po pěti letech manželství její manžel už chtěl založit rodinu, ale paní Miroslava se na roli matky ještě necítila. V té době měla nasmlouváno několik stáží na zahraničních univerzitách a nechtěla se jich vzdát. „Můj úspěch v práci začal mému manželovi vadit. Z počátku jsem si myslela, že naše problémy překonáme, ale nebylo tomu tak, spíš se zhoršovaly. Celá situace vyústila v moment, kdy mi manžel jednoho dne řekl, že buď budeme mít dítě nebo se se mnou rozvede.“ To vedlo paní Miroslavu k tomu, že se musela vážně zamyslet, zda může i nadále setrvávat v manželství s mužem, který ji vůbec nebyl oporou. Na druhou stranu ale nechtěla zahodit desetileté manželství. Nakonec se paní Miroslava se svým manželem rozvedla.

Po rozvodu se vrhla po hlavě do práce. Na jeden rok odjela na stáž do Stockholmu. Když se vracela ze Stockholmu, tak byla pozvána na konferenci o české chirurgii. Na konferenci potkala charismatického muže, který byl velkou kapacitou ve svém oboru. „Vladimír mně od prvního setkání velice imponoval a byl mi velmi sympatický. Sice byl o dvacet pět let starší, ale to mi vůbec nevadilo.“ Pan Vladimír byl čerstvě rozvedený a jak později paní Miroslava zjistila, tak jeho manželství skončilo z podobných důvodů jako její. Bývalá manželka pana Vladimíra neměla příliš pochopení pro velkou zaměstnanost svého muže. „Párkrát jsem se s Vladimírem setkala na několika konferencích. Asi tři roky jsme se jenom tak oťukávali.“ Ke změně došlo až na služební cestě do Kuvajtu, při které v sobě našli zalíbení. Rok po této cestě do Kuvajtu se vzali, tou dobou bylo již paní Miroslavě třicet šest let. Oba dále pilně pracovali na svých kariérách, ale asi dva roky po svatbě se rozhodly, že by mohli mít miminko. Snažili se o miminko celkem tři roky, ale bezvýsledně. „Oba nás to hodně mrzelo. Tolik jsme si přáli mít spolu dítě. I když jsem oba byli na miminko poměrně staří, byli jsem přesvědčeni, že kdyby se nám poštěstilo mít miminko, že bychom to všechno společně zvládli,“ vzpomíná s lesklýma očima paní Miroslava. Nakonec se ale s celou situací vyrovnali a s ještě větší urputností se pustili do své práce, kterou oba milovali, a společenského života. Oba se stýkali s lidmi z uměleckého prostředí, takže své volné chvíle trávili na různých výstavách, vernisážích nebo divadelních představeních.

„Musím říci, že jsem se nikdy nesetkala s názorem, že jsem sobecká či sebestředná, že nemám dítě. Ti co mě znají, tak vědí, že jsem dítě chtěla, ale že to nedopadlo. A co se týče ostatních lidí, tak mi je celkem jedno, co si o mě ostatní myslí. Ti co mě znají jenom povrchně, tak si o mně mysleli, že jsem byla kariéristka, a že se dítě neslučovalo s mým náročným povoláním. Což ovšem není pravda, kdybych nebyla tak lehkomyšlná, tak bych dítě mít mohla. Ovšem otázkou zůstává, zda bych byla schopna je dobře vychovat, abych necítila takové zklamání jako někteří mí přátelé, kterým se výchova dětí ne zcela vydařila.“

Paní Miroslava je již ve věku, kdy může celý svůj život objektivně zhodnotit. „Kdybych mohla, tak bych se tenkrát, když jsem ještě byla mladá, rozhodla jinak. Ustoupila bych svému manželovi a přistoupila bych na dítě. Na druhou stranu bych neprožila tolik šťastných let po boku Vladimíra. V současné době beru to, že nemám dítě jako handicap. Nedokáží pochopit mladé ženy, které děti mít nechtějí. I když někdo může namítnout, že svým způsobem mi jsou podobné, tak nesdílím stejný názor. Já děti mít chtěla, ale byla jsem příliš lehkomyšlná a ačkoli jsem studovala medicínu a věděla jsem, že moje reprodukční období je omezené, nedbala jsem na to a neustále jsem byla přesvědčena, že mám ještě dostatek času.“ A jaké je poselství dnešním mladým ženám? „Nevím, jestli mi přísluší někomu radit. Ale kdyby se přeci jenom našla nějaká žena, která by si chtěla poslechnout můj názor, tak bych jí poradila, aby si dítě za každou cenu pořídila. Každá žena má v srdci prázdné místo a to může být vyplněno jenom dítětem. Já mám to místo nevyplněné a vím, že až do smrti toho budu litovat. Když se chce, tak se dá skloubit všechno, práce, rodina i zájmy. Člověk musí jenom chtít. Smyslem života by neměla být honba se za penězi, ale budovat rodinné vztahy a spokojenou rodinu.“

ZÁVĚR

Vzhledem k tomu, že na toto téma nebylo ještě zpracováno příliš mnoho materiálu, bylo jeho uchopení značně komplikované. Přesto se mi podařilo zajistit dostatečné množství kvalitních zdrojů, ze kterých jsem mohla čerpat.

Svět se neustále mění a tím se mění také model rodiny pro ženu. Žena již není vychovávána k tomu, aby byla dobrou matkou a manželkou. V současné době dostává přednost vzdělání a kariéra. Ženy si nejdříve chtějí vybudovat kariéru a poté teprve začít uvažovat o dětech. V mnohých případech je už ale pozdě. Také rozmach různých forem soužití přispívá ke stále rostoucí bezdětnosti, ženy si nejsou jisté, zda právě ten jejich partner by byl zároveň ideálním otcem jejich dětí. A v neposlední řadě nesmíme zapomenout na záměrnou kontrolu porodnosti.

Dobrovolná bezdětnost tady ale vždycky byla a vždycky tady i bude. Jenom záleží na tom, v jaké míře. S tím také souvisí podmínky ekonomické.

Ze sociologického hlediska je bezdětnost zakotvena ve změně hodnotového žebříčku. Mladí lidé chtějí dělat kariéru, chtějí studovat, cestovat a mít svoje pohodlí. Do takového vzorce dítě příliš nezapadá. Výzkumy ukázaly, že nejvíce bezdětných žen je mezi vysokoškolačkami, ale není to vždy pravidlem.

Bezdětnost není cizím pojmem ani v zahraničí. Oproti některým státům na tom Česká republika není s bezdětností tak špatně. Ale v mnoha zemích se změny odehrávaly pozvolna, u nás to šlo celkem rychle, proto si na bezdětné ženy česká společnost ještě příliš nezvykla. V českém prostředí jsou stále ještě bezdětní diskriminováni. Hlavně co se týče vztahu žena, která má dítě a bezdětná žena.

Demografové a nejen v České republice se pomalu začínají obávat důsledků bezdětnosti. Demografové předpovídají, postupné vymírání evropských obyvatel. Zdůrazňují a apelují na své vlády, že je nutné začít s touto problematikou něco dělat. V České republice si vláda varování vzala k srdci a již pustila k druhému čtení důchodovou reformu, která pokud bude schválena zajistí, že bezdětné ženy nebudou moci odejít dříve do důchodu než dovrší věk 65 let. Ale musím si položit otázku, zda je toto to správné řešení bezdětnosti.

Všeobecně se ale sociologové a demografové shodují, že celoživotní bezdětnost bude i nadále narůstat.

Ženy, které se rozhodly zůstat bezdětné, k tomu měly své důvody. Byly to důvody individuální a hlavně osobní, proto by do jejich rozhodnutí neměl nikdo zasahovat.

Stanovené cíle byly dosaženy. Během zkoumání bylo zjištěno, že „dobrovolná bezdětnost“ vzrůstá nejen v České republice, ale také v ostatních evropských státech. Výzkum přinesl zprůhlednění důvodů, které ženy vedou zůstat bezdětnými. Možnosti dalšího výzkumu se jeví v hlubším pohledu do celé problematiky, která dosud ještě nebyla v české společnosti dostatečně zmapována. Použitá metoda rozhovoru se osvědčila, neboť zachytila nejen důvody žen, ale také jejich pocity a názory.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Primární prameny:

- SOBOTKOVÁ Irena: *Psychologie rodiny*. 1.vyd., Praha: Portál, 2001, str.176, ISBN 80-7178-559-8
- Je bezdětnost normální?. *Žena.cz* [online]. 2007 [cit. 2007-06-04]. Dostupný z www: <<http://zena.centrum.cz/deti-a-rodina/2007/6/4/clanky/je-bezdetnost-normalni/>>.
- HAMPLOVÁ, Dana, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, PIKÁLKOVÁ, Simona: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. 1.vyd., Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2003, str.108, ISBN 80-7330-040-0
- KARÁSKOVÁ, Ivana: Dobrovolně bezdětná: divné nebo normální?. *MF Dnes* [online]. 2007 [cit. 2007-04-03]. Dostupný z www: <http://ona.idnes.cz/dobrovolne-bezdetna-divne-nebo-normalni-fdk-/ona_vztahy.asp?c=A070402_102830_ona_vztahy_ves>.
- BACHÁROVÁ, Gabriela: Že mám porodit a vychovat děti? Ne, děkuji!. *MF Dnes* [online]. 2008 [cit. 2008-02-04]. Dostupný z www: <http://ona.idnes.cz/ze-mam-porodit-a-vychovat-deti-ne-dekuji-fcs-/ona_vztahy.asp?c=A080201_121909_ona_vztahy_jup>.
- Kristova léta, dámy *Česká televize* [online]. 2006 [cit. 2006-07-18]. Dostupný z www:<<http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/1049919479-kristova-leta-damy/20132828047-18.07.2006-00:25.html>>.
- ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára et al.: *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. 1.vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 175, ISBN 978-80-210-4359-6
- RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, PIKÁLKOVÁ, Simona, HAMPLOVÁ, Dana.: *Sociologické texty : Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích*. Praha: SOÚ AV ČR, 2001. 85 s. ISBN 80-7330-004-4
- *Společnost pro podporu rodiny* [online]. [2001-2008] [cit. 2004-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.profam.cz/index.html?a=4&id=532>>.
- *Český rozhlas 6* [online]. c2000-2008 [cit. 2006-06-20]. Dostupný z www: <http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/?p_po=-1&p_pattern=bezd%ECtnost&p_gt=1 >.

- Němci diskutují o polovičním důchodu pro bezdětné. *MF Dnes* [online]. 2006 [cit. 2006-03-18]. Dostupný z www: <http://ekonomika.idnes.cz/nemci-diskutuji-o-polovicnim-duchodu-pro-bezdetne-fsv-/ekonomika.asp?c=A060317_231335_ekonomika_ad>.
- HAMPLOVÁ, Dana, ŠALAMOUNOVÁ, Petra, ŠAMANOVÁ, Gabriela et al.: *Životní cyklus: sociologické a demografické perspektivy*. 1.vyd., Praha: SOÚ AV ČR, 2006, str.307, ISBN 80-7330-082-6
- *Český rozhlas 7 : Rádio Praha* [online]. c1996-2008 [cit. 2005-07-10]. Dostupný z www: <<http://www.radio.cz/cz/zpravy/68392>>
- *Český statistický úřad* [online]. c2008 [cit. 2007-09-19]. Dostupný z www: <<http://www.czso.cz>>.
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [2002-] [cit. 2008-02-10]. Dostupný z www: <<http://www.mpsv.cz/cs/>>.
- *Demografie : demografické informace, analýzy a komentáře* [online]. 2005- [cit. 2008-01-26]. Dostupný z www: <<http://www.demografie.info>>.
- HAŠKOVÁ, Hana: Ke genderovým aspektům bezdětnosti. *Sociologický webzín* [online]. 2003 [cit. 2003-06-30]. Dostupný z www:<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=154&lst=106>>.

Sekundární prameny:

- Ústavní zákon č.1/1993 Sb., *Ústava České republiky* v platném znění
- Usnesení č.2/1993 Sb., o vyhlášení *Listiny základních práv a svobod* jako součásti ústavního pořádku České republiky v platném znění
- Zákon č.40/1964 Sb., *Občanský zákoník* v platném znění
- Zákon č.94/1963 Sb., *Zákon o rodině* v platném znění
- PLAŇAVA, Ivo: *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1.vyd., Brno: Doplněk, 2000, str.294, ISBN 80-7239-039-2
- MOŽNÝ, Ivo: *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. 1.vyd., Brno: Blok, 1990, str.184, ISBN 80-7029-018-8
- GOODY, Jack: *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1.vyd., Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, str.229, ISBN 80-7106-396-7
- POTUČEK, Martin: *Sociální politika*. 1.vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, str.142, ISBN 80-85850-01-X

- HUBBARDOVÁ, Coleen. *Jak zvládnout domácnost, děti, manžela, práci i sebe.* Praha : Lidové noviny, 2004. 164 s. ISBN 80-7106-361-4